www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

A Reading of Hasan Mellah or Secrets Within Secrets from the Perspective of Ahmet Mithat's Narrative Techniques

Ahmet Mithat'ın Anlatı Teknikleri Açısından Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar Üzerine Bir Okuma

Arsev Ayşen Arslanoğlu Yıldıran[**]

Abstract: The evolution of Tanzimat literature appears to be fundamentally shaped by the concurrent processes of Westernization and modernization within 19th-century Ottoman society. A significant portion of the intellectuals who found the opportunity to express their thoughts for the first time during this period penned articles in newspapers they founded to guide society. The translations of Western literature, executed by these polyglot intellectuals, may have precipitated profound transformations within the literary field. The novel, which entered Ottoman literature through translation, went beyond the boundaries of translation and played an active role in the emergence of novellas and different prose genres. Translations also brought narrative techniques, forms, and themes specific to Western literature into Ottoman literature. These translations, carried out within a flexible framework, largely possess characteristics of rewriting. Therefore, the fluidity between translated and original works allowed the translator to alter the text and make cultural adaptations. This situation led to the emergence of a new narrative form. These new narratives, while possessing translation and adaptation features, have an independent structure. Writers viewed these narratives as a space to combine Western genres and classical Ottoman values, and as a technique to meet the reader's expectations. Ahmet Mithat, one of the most important figures of early Tanzimat literature, is among the writers who most intensely used this narrative form, which can be considered a product of a transition period. The author, who saw educating the public as his most important duty, strived to create a readership that could understand his writings in the novel genre. This study will focus on the question of whether Ahmet Mithat's early novel *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets* is a transitional work from traditional narrative genres like "romans" to new genres of novels. This study examines the work in terms of thematic and narrative techniques; it is argued that the novel might be interpreted as being shaped by deliberate strategies consistent with the author's evolving conceptualization of the genre.

Keywords: Tanzimat literature, Ahmet Mithat, novel, romance, narrative techniques

Öz: Tanzimat Edebiyatı'nın, on dokuzuncu yüzyıl Osmanlı toplumundaki Batılılaşma ve modernleşme sürecinin yansımalarıyla şekillendiği ileri sürülebilir. Bu dönemde ilk kez düşüncelerini ifade etme şansı bulan

[**] Asst. Prof. Dr., Artvin Çoruh University, Faculty of Arts and Sciences, Department of English Language and Literature
Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü
ORCID https://orcid.org/0009-0004-7472-245X
arsevarslanoglu@artvin.edu.tr

Cite as/ Atıf: Arslanoğlu Yıldıran, A. A. (2026). A reading of Hasan Mellah or secrets within secrets from the perspective of Ahmet Mithat's narrative techniques / Ahmet Mithat'ın anlatı teknikleri açısından Hasan Mellah yahut sır içinde esrar üzerine bir okuma. *Turkish Studies - Language and Literature*, *21*(Ö1), 2599-2635. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer], Ankara Bilim University Publications. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.94353
Received/Geliş: 11 May/Mayıs 2026
Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026
Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026
Checked by plagiarism software

aydınların önemli bir bölümü kendi kurdukları gazetelerde toplumu yönlendirecek yazılar kaleme almıştır. Çoğu yabancı dil yetkinliğine sahip bu aydınların Batı edebiyatından yaptıkları çevirilerin, edebiyat alanında kapsamlı dönüşümleri beraberinde getirdiği öne sürülebilir. Çeviri ile Osmanlı edebiyatına giren roman, çevirinin sınırlarını aşarak novella ve farklı nesir türlerinin ortaya çıkmasında da etkin bir rol oynamıştır. Çeviriler, Batı edebiyatına özgü anlatı tekniklerini, formları ve temaları da Osmanlı edebiyatına taşımıştır. Esnek bir çerçevede yapılan bu çeviriler, ağırlıklı olarak yeniden yazım özellikleri taşımaktadır. Dolayısıyla, çeviri ve telif eser arasındaki geçişlilik çevirmene metni değiştirebilme ve kültürel uyarlamalar yapabilme olanağı vermiştir. Bu durum, yeni bir anlatı biçiminin teşekkülüne zemin hazırlamış olabilir. Bu yeni anlatılar, çeviri ve uyarlama özelliği taşımakla birlikte kendine bağımsız bir yapıya sahiptir. Yazarlar açısından ise bu anlatıların Batılı türleri ve klasik Osmanlı değerlerini bir araya getirme alanı ve okurun beklentisini karşılama tekniği olarak kullanıldığı görülmektedir. Bir anlamda geçiş süreci ürünü olarak değerlendirilebilecek olan bu anlatı şeklini en yoğun kullanan yazarlar arasında erken dönem Tanzimat edebiyatının en önemli isimlerinden Ahmet Mithat gelmektedir. Halkın eğitilmesini en önemli görev olarak gören yazar, roman türünde yazdıklarını anlayabilecek bir okur kitlesinin oluşması için çabalamıştır. Bu çalışmada, Ahmet Mithat'ın *Hasan Mellah Yahut Sır içinde Esrar* başlıklı eserinin geleneksel anlatı türleri arasında yer alan romanstan, yeni bir tür olan romana bir geçiş yapıtı olup olmadığı sorusu üzerinde odaklanılacaktır. Eserin tema ve anlatı teknikleri açısından incelenecek ve yazarın roman anlayışı doğrultusunda bilinçli olarak kullandığı teknikler ile şekillenen bir roman olduğu ileri sürülecektir.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Edebiyatı, Ahmet Mithat, Roman, Romans, Anlatı Teknikleri

Structured Abstract:

The nineteenth-century Ottoman Empire underwent radical structural modifications following the declaration of the Tanzimat, which mandated Westernization as an official state policy. The period was characterized by a broad spectrum of reformative measures intended to restore the former glory of the Empire. The term "Tanzimat," which may be translated as "reorganization," elucidates the magnitude of the political and administrative reforms and their profound reflections upon all facets of existence. While these regulations primarily addressed governance, jurisprudence, education, and culture in accordance with the state's ambition to reclaim its power, the transformative effects of these reforms appear most manifest within the cultural and artistic spheres. Indeed, intellectuals of the era, who acquired the freedom to articulate their thoughts, may have emerged as pivotal figures in the transformation of Ottoman society. Consequently, literature appears to serve as a mechanism for the expression of social and personal concerns regarding the discontents of modernization, the alteration of daily existence, the fragmentation of identity, and pervasive ambiguity. In this context, literature was shaped by the intellectuals' focus on the education of the people and social benefit above all other concerns and interests. By prioritizing social benefit, the authors started to discover a new literary field with diverse genres, methods of conveying their thoughts, themes, and narrative forms and techniques. In this very early period, authors focused on the conception of justice, morality, and the role of the individual within the larger framework of society. As such, the authors reshaped literature positioning themselves as active agents. Among these authors, Ahmet Mithat stands out as a profound and influential figure.

Ahmet Mithat, a prolific author who defined his mission as the education and instruction of the readership, contributed to the literature of the Tanzimat period through the implementation of unique narrative techniques. His works incorporated an exploration of themes such as justice, morality, love, marriage, slavery, religion, cultural differences, and bravery. During his lifetime, his works were frequently interpreted as lacking sophistication, with critics citing superficial thematic concerns and underdeveloped characterizations; indeed, contemporary assessments occasionally disparaged his literary aptitude and erudition, though such judgments may now appear overly reductive. However, as the Hace-i Evvel, or "First Teacher," he strategically combined his didactic intent and theoretical reflections on the novel genre to facilitate reader engagement. Contrary to evaluations undermining his literary talent, an examination of his corpus suggests a capacity to cultivate a distinct novelistic form that functions as a pedagogical mechanism for portraying a society undergoing radical transformation, while his unique methodology of storytelling appears to invite the reader into an interactive environment.

Prioritizing an examination of the author's early oeuvre facilitates a comprehensive assessment of Ahmet Mithat's literary efficacy. *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets*, one of his earliest literary endeavors, composed in 1874, has been chosen specifically since Ahmet Mithat's experimentation with a style, yet to come or never to come, is observed more clearly compared to his other works. Furthermore, the imperative to produce a sequel, driven by sustained readership demand and persistent inquiries regarding the narrative conclusion, appears to have influenced this selection. In the Tanzimat era, many authors, including Ahmet Mithat himself, started translating novels from Western literature and writing novels under the influence of their translations. Alexandre Dumas's well-known novel *Le Comte de Monte-Cristo* was translated in 1872 and had an enormous effect on both readers and authors. Ahmet Mithat was among the readers, and he wrote *Hasan Mellah Yahut Sır içinde Esrar* under the influence of Dumas's work.

Ahmet Mithat's principal technique appears to be re-composition rather than literal translation; he arguably reshapes plot and narrative elements to align with prevailing moral and social norms and to satisfy reader expectations. It appears that the author modified the narrative material, effectively embedding ideological perspectives within the text in *Hasan Mellah Yahut Sır içinde Esrar*. In his adaptive approach, characteristics of travel writing seem to serve as devices of discourse and, as such, the author-narrator keeps his authority by combining textual knowledge with imagination. The space created during the adaptation process allows the author to express the ideological functions regarding his work; Ahmet Mithat's success in making such alterations differentiates him as a novelist and places him in a unique position. Considering the education of people and the formation of a new reader audience as a mission, Ahmet Mithat almost always prioritizes the theme of 'social benefit,' which allows him to attract the reader into the depth of human nature and the significance of individual choices and actions. However, it might be suggested that Ahmet Mithat refrains from the explicit delineation of ethical codes, thereby requiring readers to navigate dilemmas inherent to a society in rapid transformation.

The existing academic literature specifically concerning *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets* appears to be limited. Observations suggest that the majority of scholarly investigations into the novel examine the thematic reflection of Ahmet Mithat's ideological stance during the Tanzimat period. It may be posited that descriptive and analytical works address the author's efficacy in transcending established literary boundaries. These studies suggest that Ahmet Mithat's works may not constitute mere storytelling. Through an analysis of these studies, this research evaluates the narrative techniques as a conscious choice of the author and claims that his innovative method combining the elements of romance with those of the novel carries *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets* from the realm of the traditional into the realm of the modern. For this purpose, the structural elements of the novel will be studied since the novel was not only a recently emerging genre in Tanzimat literature but in Western literatures as well in the nineteenth century. Focusing on the position of the narrator, the length of the story, the fictionalization of events, the character attributes and the setting, this study aims to discuss whether Ahmet Mithat's *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets* is a romance, novel, or a hybrid work on the path from traditional narratives to novel as a rising genre. Within this framework, the major issues regarding Ahmet Mithat's techniques in order to increase the reader's awareness and knowledge will be discussed through the meticulous textual analysis.

Keywords: Tanzimat literature, Ahmet Mithat, novel, romance, narrative techniques.

الملخص المنظَّم:

شهدت الدولة العثمانية في القرن التاسع عشر تحوّلات بنيوية جذرية عقب إعلان التنظيمات، الذي أقرّ التوجّه نحو الغرب سياسةً رسميةً للدولة. واتّسمت هذه المرحلة بطيف واسع من الإجراءات الإصلاحية الرامية إلى استعادة مجد الدولة السابق. ويكشف مصطلح التنظيمات»، الذي يمكن ترجمته بمعنى «إعادة التنظيم»، عن حجم الإصلاحات السياسية والإدارية وعمق انعكاساتها على مختلف مناحي» الحياة. ومع أنّ هذه التنظيمات تناولت أساسًا شؤون الحكم والقانون والتعليم والثقافة، انسجامًا مع طموح الدولة إلى استعادة قوّتها، فإنّ آثارها التحويلية تبدو أكثر تجلّيًا في المجالين الثقافي والفنّي. والواقع أنّ مثقّفي تلك المرحلة، الذين اكتسبوا حرية التعبير عن أفكارهم، ربما برزوا بوصفهم فاعلين محوريين في تحوّل المجتمع العثماني. ومن ثمّ، يبدو أنّ الأدب اضطلع بوظيفة التعبير عن الهواجس الاجتماعية والفردية المتّصلة بما أفرزه التحديث من مشاعر الاستياء، وتغيّر الحياة اليومية، وتشرذم الهوية، واستشراء الغموض. وفي هذا السياق، تشكّل الأدب في ضوء تركيز المثقّفين على تثقيف الشعب وتحقيق المنفعة الاجتماعية، وتقديمهما على سائر الشواغل والاهتمامات. ومن خلال إعطاء الأولوية للمنفعة .الاجتماعية، شرع الكتّاب في استكشاف حقل أدبي جديد يتّسم بتنوّع أجناسه، وطرائق التعبير عن الأفكار، وموضوعاته، وأشكاله وتقنياته السردية وفي هذه المرحلة المبكّرة جدًّا، انصبّ اهتمامهم على مفهوم العدالة والأخلاق ودور الفرد ضمن الإطار الأوسع للمجتمع. وهكذا، أعاد الكتّاب .تشكيل الأدب، متموضعين بوصفهم فاعلين مؤثّرين في هذه العملية. ومن بين هؤلاء الكتّاب، يبرز أحمد مدحت بوصفه شخصيةً ذات عمق وتأثير

أسهم أحمد مدحت، وهو كاتب غزير الإنتاج حدّد رسالته في تثقيف جمهور القرّاء وتعليمهم، في أدب عصر التنظيمات من خلال توظيف تقنيات سردية متفرّدة. واشتملت أعماله على استكشاف موضوعات العدالة والأخلاق والحبّ والزواج والرقّ والدين والاختلافات الثقافية والشجاعة. وكثيرًا ما عُدّت أعماله، في حياته، مفتقرةً إلى النضج الفنّي، إذ استند النقّاد في ذلك إلى سطحية المعالجة الموضوعاتية وعدم اكتمال بناء الشخصيات؛ بل إنّ بعض التقييمات المعاصرة له انتقصت أحيانًا من موهبته الأدبية وسعة اطّلاعه، وإن بدت هذه الأحكام اليوم اختزاليةً إلى حدّ بعيد. غير أنّه، بوصفه «خواجه أوّل»، أي «المعلّم الأوّل»، جمع على نحو مدروس بين مقصده التعليمي وتأمّلاته النظرية في جنس الرواية، بما ييسّر انخراط القارئ في النصّ. وعلى خلاف التقييمات التي تقلّل من شأن موهبته الأدبية، يوحي فحص مجمل إنتاجه بقدرته على بلورة شكل روائي متميّز يؤدّي وظيفة أداة تربوية لتصوير مجتمع يشهد تحوّلًا جذريًّا، فيما يبدو أنّ منهجه المتفرّد في الحكي يدعو القارئ .إلى الانخراط في فضاء تفاعلي

،تتيح إعطاءُ الأولوية لدراسة النتاج المبكّر للكاتب إجراءَ تقييم شامل لفاعليته الأدبية. وقد اختيرت رواية *حسن الملّاح أو أسرار في سرّ* التي ألّفها سنة 1874 وتُعدّ من أولى تجاربه الأدبية، تحديدًا لأنّ تجريبه لأسلوب لم يكن قد تبلور بعد، وربما لم يكن ليتبلور قطّ، يظهر فيها بوضوح أكبر مقارنةً بأعماله الأخرى. ويبدو أنّ ضرورة تأليف جزء مكمّل للرواية، استجابةً لاستمرار طلب القرّاء وإلحاحهم في الاستفسار عن مآل الحكاية، قد أسهمت كذلك في هذا الاختيار. ففي عصر التنظيمات، شرع كثير من الكتّاب، ومن بينهم أحمد مدحت نفسه، في ترجمة الروايات من الآداب الغربية وتأليف روايات متأثّرة بما ترجموه. وقد تُرجمت رواية ألكسندر دوما الشهيرة *الكونت دي مونت كريستو* سنة 1872، وتركت (*Hasan Mellah Yahut Sır*) أثرًا بالغًا في القرّاء والكتّاب على السواء. وكان أحمد مدحت من قرّائها، فألّف روايته *حسن الملّاح أو أسرار في سرّ* .متأثّرًا بعمل دوما (*İçinde Esrar*

يبدو أنّ التقنية الأساسية لدى أحمد مدحت تقوم على إعادة التأليف أكثر ممّا تقوم على الترجمة الحرفية؛ إذ يمكن القول إنّه يعيد تشكيل الحبكة والعناصر السردية بما ينسجم مع المعايير الأخلاقية والاجتماعية السائدة ويستجيب لتوقّعات القرّاء. ويبدو أنّ الكاتب عدّل المادة السردية في *حسن الملّاح أو أسرار في سرّ*، مُضمِّنًا النصّ بذلك منظورات أيديولوجية. وفي مقاربته القائمة على التكييف الأدبي، تبدو خصائص أدب الرحلة بمنزلة أدوات خطابية، يحافظ المؤلّف-الراوي من خلالها على سلطته عبر الجمع بين المعرفة النصّية والخيال. ويتيح الحيّز المتولّد عن عملية التكييف للمؤلّف التعبير عن الوظائف الأيديولوجية المتّصلة بعمله؛ كما أنّ نجاح أحمد مدحت في إجراء مثل هذه التعديلات يميّزه بوصفه روائيًّا ويمنحه موقعًا متفرّدًا. وانطلاقًا من اتّخاذه تثقيف الشعب وتكوين جمهور جديد من القرّاء رسالةً له، يكاد أحمد مدحت يمنح الأولوية دائمًا لموضوع المنفعة الاجتماعية»، ممّا يتيح له استدراج القارئ إلى استكشاف أعماق الطبيعة الإنسانية ودلالة الخيارات والأفعال الفردية. ومع ذلك، يمكن»

القول إنّه يحجم عن التحديد الصريح للضوابط الأخلاقية، تاركًا للقرّاء مهمّة تلمّس سبل التعامل مع المعضلات الملازمة لمجتمع يشهد تحوّلًا متسارعًا.

تبدو الدراسات الأكاديمية المتاحة التي تتناول رواية *حسن الملّاح أو أسرار في سرّ* على وجه الخصوص محدودةً. وتشير الملاحظات إلى أنّ معظم البحوث العلمية المتعلّقة بالرواية تدرس التجلّيات الموضوعاتية للموقف الأيديولوجي لأحمد مدحت خلال عصر التنظيمات. ويمكن القول إنّ الدراسات الوصفية والتحليلية تتناول فاعلية الكاتب في تجاوز الحدود الأدبية الراسخة. وتوحي هذه الدراسات بأنّ أعمال أحمد مدحت قد لا تقتصر على مجرّد سرد الحكايات. ومن خلال تحليل هذه الدراسات، ينظر هذا البحث إلى التقنيات السردية بوصفها اختيارًا واعيًا من جانب المؤلّف، ويطرح أنّ منهجه الابتكاري، الذي يجمع بين عناصر الرومانس وعناصر الرواية، ينقل *حسن الملّاح أو أسرار في سرّ* من المجال التقليدي إلى المجال الحديث. ولهذا الغرض، ستُدرس العناصر البنيوية للرواية، نظرًا إلى أنّ الرواية كانت، في القرن التاسع عشر، جنسًا أدبيًّا حديث النشأة نسبيًّا، ليس في أدب التنظيمات فحسب، بل في الآداب الغربية أيضًا. ومن خلال التركيز على موقع الراوي، وطول الحكاية، والتشكيل التخييلي للأحداث، وسمات الشخصيات، والإطار الزماني والمكاني، تهدف هذه الدراسة إلى مناقشة ما إذا كانت رواية أحمد مدحت *حسن الملّاح أو أسرار في سرّ* تنتمي إلى جنس الرومانس، أم إلى جنس الرواية، أم تمثّل عملًا هجينًا في مسار الانتقال من السرديات التقليدية إلى الرواية، بوصفها جنسًا أدبيًّا صاعدًا. وفي هذا الإطار، ستُناقش القضايا الرئيسة المتعلّقة بالتقنيات التي يوظّفها أحمد مدحت لزيادة وعي القارئ ومعرفته من خلال تحليل نصّي دقيق.

الكلمات المفتاحية: أدب التنظيمات، أحمد مدحت، الرواية، الرومانس، التقنيات السردية.

Résumé Structuré:

L'Empire ottoman du XIXe siècle connut de profondes transformations structurelles à la suite de la proclamation des Tanzimat, qui érigea l'occidentalisation en politique officielle de l'État. Cette période se caractérisa par un vaste ensemble de mesures réformatrices destinées à restaurer la grandeur passée de l'Empire. Le terme « Tanzimat », qui peut être traduit par « réorganisation », rend compte de l'ampleur des réformes politiques et administratives ainsi que de leurs profondes répercussions sur l'ensemble des sphères de l'existence. Bien que ces dispositions aient principalement concerné la gouvernance, le droit, l'éducation et la culture, conformément à l'ambition de l'État de recouvrer sa puissance, leurs effets transformateurs semblent particulièrement manifestes dans les domaines culturel et artistique. Les intellectuels de l'époque, qui avaient acquis la liberté d'exprimer leurs idées, auraient ainsi joué un rôle déterminant dans la transformation de la société ottomane. Dans cette perspective, la littérature semble constituer un moyen d'expression des préoccupations sociales et individuelles liées aux malaises engendrés par la modernisation, à la transformation de la vie quotidienne, à la fragmentation identitaire et à une incertitude omniprésente. Dans ce contexte, la littérature fut façonnée par la priorité que les intellectuels accordaient à l'éducation du peuple et à l'utilité sociale, au-delà de toute autre préoccupation ou de tout autre intérêt. En privilégiant l'utilité sociale, les auteurs commencèrent à explorer un nouveau champ littéraire caractérisé par la diversité des genres, des modes d'expression de leurs idées, des thèmes ainsi que des formes et des techniques narratives. À ce stade initial, ils se concentrèrent sur les conceptions de la justice et de la morale, ainsi que sur le rôle de l'individu dans le cadre plus large de la société. Ils remodelèrent ainsi la littérature en se positionnant comme des acteurs à part entière de cette transformation. Parmi eux, Ahmet Mithat se distingue par la profondeur de sa pensée et par son influence.

Auteur prolifique ayant défini sa mission comme celle d'éduquer et d'instruire son lectorat, Ahmet Mithat contribua à la littérature des Tanzimat par la mise en œuvre de techniques narratives singulières. Ses œuvres explorent des thèmes tels que la justice, la morale, l'amour, le mariage, l'esclavage, la religion, les différences culturelles et la bravoure. De son vivant, elles furent fréquemment jugées insuffisamment élaborées sur le plan littéraire, les critiques invoquant la superficialité du traitement thématique et le manque de développement des personnages. Certaines appréciations contemporaines de l'auteur allèrent jusqu'à déprécier son talent littéraire et son érudition, bien que de tels jugements puissent aujourd'hui paraître excessivement réducteurs. Toutefois, en sa qualité de *Hace-i Evvel*, ou « Premier Maître », il associa de manière stratégique sa visée didactique à ses réflexions théoriques sur le genre romanesque afin de favoriser l'implication du lecteur. Contrairement aux évaluations qui minimisent son talent littéraire, l'examen de son œuvre laisse entrevoir une aptitude à élaborer une forme romanesque distincte, fonctionnant comme un dispositif pédagogique destiné à représenter une société en pleine transformation. Parallèlement, sa méthode narrative singulière semble inviter le lecteur à entrer dans un espace interactif.

Privilégier l'examen des premières œuvres de l'auteur permet d'apprécier de manière approfondie l'efficacité de sa pratique littéraire. *Hasan Mellah ou Des secrets au cœur d'un secret*, l'une de ses premières

entreprises littéraires, rédigée en 1874, a été retenue précisément parce que les expérimentations d'Ahmet Mithat autour d'un style encore à venir, voire destiné à ne jamais advenir, y apparaissent plus nettement que dans ses autres œuvres. Par ailleurs, la nécessité de produire une suite, suscitée par la demande persistante du lectorat et par ses interrogations répétées sur le dénouement du récit, semble également avoir motivé ce choix. À l'époque des Tanzimat, de nombreux auteurs, dont Ahmet Mithat lui-même, commencèrent à traduire des romans issus des littératures occidentales et à écrire leurs propres romans sous l'influence de ces traductions. Le célèbre roman d'Alexandre Dumas, *Le Comte de Monte-Cristo*, fut traduit en 1872 et exerça une influence considérable sur les lecteurs comme sur les écrivains. Ahmet Mithat comptait parmi ses lecteurs et composa *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar* sous l'influence de l'œuvre de Dumas.

La principale technique d'Ahmet Mithat semble relever de la recomposition plutôt que de la traduction littérale : il remanierait l'intrigue et les éléments narratifs afin de les rendre conformes aux normes morales et sociales dominantes et de répondre aux attentes du lectorat. Dans *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar*, l'auteur semble ainsi avoir modifié le matériau narratif en inscrivant dans le texte des perspectives idéologiques. Dans sa démarche d'adaptation, les caractéristiques du récit de voyage paraissent fonctionner comme des procédés discursifs, grâce auxquels l'auteur-narrateur maintient son autorité en associant les savoirs textuels à l'imagination. L'espace ouvert par le processus d'adaptation lui permet d'exprimer les fonctions idéologiques associées à son œuvre ; la réussite d'Ahmet Mithat dans de tels remaniements le distingue comme romancier et lui confère une position singulière. Considérant l'éducation du peuple et la constitution d'un nouveau lectorat comme une mission, Ahmet Mithat accorde presque toujours la priorité à « l'utilité sociale », ce qui lui permet d'amener le lecteur à explorer les profondeurs de la nature humaine ainsi que la portée des choix et des actions individuels. Il est néanmoins possible de soutenir qu'il s'abstient de définir explicitement des codes éthiques, laissant ainsi aux lecteurs le soin de s'orienter parmi les dilemmes inhérents à une société en mutation rapide.

Les travaux universitaires consacrés spécifiquement à *Hasan Mellah ou Des secrets au cœur d'un secret* semblent peu nombreux. L'examen de cette littérature suggère que la majorité des recherches portant sur le roman étudient les manifestations thématiques de la position idéologique d'Ahmet Mithat durant les Tanzimat. On peut considérer que les travaux descriptifs et analytiques interrogent la capacité de l'auteur à dépasser les frontières littéraires établies. Ces études suggèrent que ses œuvres ne sauraient se réduire à la simple narration d'histoires. À partir de leur analyse, la présente recherche envisage les techniques narratives comme un choix délibéré de l'auteur et soutient que sa méthode novatrice, associant les éléments du *romance* à ceux du roman, fait passer *Hasan Mellah ou Des secrets au cœur d'un secret* du domaine du traditionnel à celui du moderne. À cette fin, les composantes structurelles de l'œuvre seront étudiées, dans la mesure où le roman constituait, au XIXe siècle, un genre d'émergence relativement récente, non seulement dans la littérature des Tanzimat, mais également dans les littératures occidentales. En se concentrant sur la position du narrateur, la longueur du récit, la mise en fiction des événements, les attributs des personnages et le cadre spatio-temporel, cette étude entend examiner si *Hasan Mellah ou Des secrets au cœur d'un secret* d'Ahmet Mithat relève du *romance*, du roman ou d'une forme hybride située sur la trajectoire menant des récits traditionnels au roman en tant que genre ascendant. Dans cette perspective, les principales questions relatives aux techniques employées par Ahmet Mithat pour développer la conscience et les connaissances du lecteur seront abordées au moyen d'une analyse textuelle minutieuse.

Mots-clés: Littérature des Tanzimat, Ahmet Mithat, roman, *romance*, techniques narratives.

Resumen Estructurado:

El Imperio otomano del siglo XIX experimentó profundas transformaciones estructurales tras la proclamación del Tanzimat, que estableció la occidentalización como política oficial del Estado. Este período se caracterizó por un amplio conjunto de medidas reformadoras destinadas a restablecer la antigua grandeza del Imperio. El término «Tanzimat», que puede traducirse como «reorganización», da cuenta de la magnitud de las reformas políticas y administrativas y de sus profundas repercusiones en todas las esferas de la existencia. Aunque estas disposiciones se dirigieron principalmente a la gobernanza, el derecho, la educación y la cultura, en consonancia con la aspiración del Estado de recuperar su poder, sus efectos transformadores parecen manifestarse con especial claridad en los ámbitos cultural y artístico. De hecho, los intelectuales de la época, que adquirieron la libertad de expresar sus ideas, pudieron haberse convertido en actores fundamentales de la transformación de la sociedad otomana. En consecuencia, la literatura parece funcionar como un mecanismo

para expresar inquietudes sociales e individuales relacionadas con los malestares de la modernización, la transformación de la vida cotidiana, la fragmentación de la identidad y una ambigüedad generalizada. En este contexto, la literatura se configuró a partir de la prioridad que los intelectuales concedieron a la educación del pueblo y a la utilidad social por encima de cualquier otra preocupación o interés. Al anteponer la utilidad social, los autores comenzaron a explorar un nuevo campo literario caracterizado por la diversidad de géneros, modalidades de expresión del pensamiento, temas, formas y técnicas narrativas. En esta etapa inicial, centraron su atención en las concepciones de la justicia y la moral, así como en el papel del individuo dentro del marco más amplio de la sociedad. De este modo, reformularon la literatura al situarse como agentes activos de su transformación. Entre estos autores, Ahmet Mithat destaca como una figura de notable profundidad e influencia.

Ahmet Mithat, autor prolífico que definió su misión como la educación y la instrucción de sus lectores, contribuyó a la literatura del Tanzimat mediante la aplicación de técnicas narrativas singulares. Sus obras exploraron temas como la justicia, la moral, el amor, el matrimonio, la esclavitud, la religión, las diferencias culturales y la valentía. Durante su vida, sus obras fueron frecuentemente consideradas carentes de sofisticación literaria; los críticos señalaban la superficialidad de su tratamiento temático y el insuficiente desarrollo de sus personajes. Asimismo, algunas valoraciones contemporáneas al autor menospreciaron su talento literario y su erudición, aunque tales juicios puedan parecer hoy excesivamente reduccionistas. Sin embargo, en su condición de *Hace-i Evvel*, o «Primer Maestro», combinó estratégicamente su propósito didáctico con sus reflexiones teóricas sobre el género novelístico para favorecer la implicación del lector. Frente a las evaluaciones que desestiman su talento literario, el examen de su producción sugiere una capacidad para desarrollar una forma novelística distintiva que funciona como dispositivo pedagógico para representar una sociedad inmersa en una transformación radical, mientras que su singular método narrativo parece invitar al lector a participar en un entorno interactivo.

Dar prioridad al examen de la producción temprana del autor permite evaluar de manera integral la eficacia de su práctica literaria. *Hasan Mellah o Secretos dentro de secretos*, una de sus primeras incursiones literarias, escrita en 1874, se ha seleccionado específicamente porque permite observar con mayor claridad que sus otras obras la experimentación de Ahmet Mithat con un estilo todavía por surgir, o que quizá nunca llegaría a consolidarse. Además, la necesidad de escribir una continuación, motivada por la demanda sostenida del público lector y por sus persistentes consultas acerca del desenlace de la narración, parece haber influido en esta elección. Durante el Tanzimat, numerosos autores, incluido el propio Ahmet Mithat, comenzaron a traducir novelas de las literaturas occidentales y a escribir novelas bajo la influencia de sus traducciones. La célebre novela de Alexandre Dumas, *El conde de Montecristo*, fue traducida en 1872 y ejerció una enorme influencia tanto en los lectores como en los escritores. Ahmet Mithat se encontraba entre sus lectores y escribió *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar* bajo la influencia de la obra de Dumas.

La técnica principal de Ahmet Mithat parece consistir en la recomposición, más que en la traducción literal; cabe sostener que reelabora la trama y los elementos narrativos para adecuarlos a las normas morales y sociales imperantes y satisfacer las expectativas de los lectores. En *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar*, el autor parece haber modificado el material narrativo, incorporando así perspectivas ideológicas al texto. En su enfoque de adaptación, las características de la literatura de viajes parecen funcionar como recursos discursivos, mediante los cuales el autor-narrador mantiene su autoridad al combinar el conocimiento textual con la imaginación. El espacio generado durante el proceso de adaptación permite al autor expresar las funciones ideológicas vinculadas a su obra; el éxito de Ahmet Mithat al introducir tales modificaciones lo distingue como novelista y le confiere una posición singular. Al asumir como misión la educación del pueblo y la formación de un nuevo público lector, Ahmet Mithat concede casi siempre prioridad a la «utilidad social», lo que le permite conducir al lector hacia la exploración de las profundidades de la naturaleza humana y de la trascendencia de las decisiones y acciones individuales. No obstante, podría sostenerse que se abstiene de delimitar explícitamente los códigos éticos, dejando a los lectores la tarea de orientarse entre los dilemas inherentes a una sociedad en rápida transformación.

La bibliografía académica dedicada específicamente a *Hasan Mellah o Secretos dentro de secretos* parece ser limitada. Las observaciones sugieren que la mayoría de las investigaciones sobre la novela examinan la expresión temática de la postura ideológica de Ahmet Mithat durante el Tanzimat. Cabe plantear que los trabajos descriptivos y analíticos abordan la capacidad del autor para trascender los límites literarios establecidos. Estos estudios sugieren que las obras de Ahmet Mithat no se reducen a la mera narración de

historias. A partir del análisis de dichos estudios, esta investigación considera las técnicas narrativas como una elección consciente del autor y sostiene que su método innovador, que combina elementos del *romance* con los de la novela, traslada *Hasan Mellah o Secretos dentro de secretos* del ámbito de lo tradicional al de lo moderno. Con este propósito, se estudiarán los elementos estructurales de la obra, dado que, en el siglo XIX, la novela constituía un género de aparición relativamente reciente no solo en la literatura del Tanzimat, sino también en las literaturas occidentales. Mediante el análisis de la posición del narrador, la extensión del relato, la ficcionalización de los acontecimientos, los atributos de los personajes y el marco espaciotemporal, este estudio se propone discutir si *Hasan Mellah o Secretos dentro de secretos*, de Ahmet Mithat, constituye un *romance*, una novela o una obra híbrida en el tránsito de las narraciones tradicionales hacia la novela como género emergente. En este marco, las principales cuestiones relativas a las técnicas empleadas por Ahmet Mithat para ampliar la conciencia y los conocimientos del lector se abordarán mediante un minucioso análisis textual.

Palabras clave: literatura del Tanzimat, Ahmet Mithat, novela, *romance*, técnicas narrativas.

结构化摘要：

十九世纪的奥斯曼帝国在坦齐马特改革宣布之后经历了深刻的结构性变革，西方化由此被确立为国家的官方政策。这一时期推行了广泛的改革措施，旨在恢复帝国昔日的辉煌。“坦齐马特”一词可译为“重组”，体现了政治与行政改革的规模及其对社会生活各个层面的深远影响。尽管这些改革主要涉及国家治理、法律、教育与文化，以回应国家重振国力的诉求，但其变革性影响似乎在文化与艺术领域表现得尤为显著。事实上，当时获得思想表达自由的知识分子，可能成为推动奥斯曼社会转型的关键力量。因此，文学似乎成为表达社会与个人关切的重要机制，其所回应的问题包括现代化引发的不满、日常生活的改变、身份认同的碎片化，以及普遍存在的不确定性。在这一背景下，知识分子将民众教育与社会效益置于其他关切和利益之上，这一取向塑造了当时的文学。通过优先考虑社会效益，作家开始探索一个新的文学领域，其体裁、思想表达方式、主题以及叙事形式与技巧均呈现出多样性。在这一早期阶段，作家主要关注正义观念、道德问题，以及个体在更广泛的社会框架中的角色。由此，他们以积极行动者的身份参与文学的重塑。在这些作家之中，艾哈迈德·米德哈特（Ahmet Mithat）以其思想深度与广泛影响尤为突出。

艾哈迈德·米德哈特是一位多产作家，他将教育和启迪读者视为自身使命，并通过运用独特的叙事技巧，为坦齐马特时期的文学作出了贡献。他的作品探讨了正义、道德、爱情、婚姻、奴隶制、宗教、文化差异与勇气等主题。在其生前，他的作品常被认为缺乏艺术上的精致性，批评者指出其主题处理较为浅显，人物塑造不够充分；当时的某些评价甚至贬低了他的文学才能与学识，尽管如今看来，这类判断可能过于简化。然而，作为被誉为“第一位教师”（Hace-i Evvel）的作家，他有意识地将教化意图与对小说体裁的理论思考相结合，以促进读者参与。与那些贬低其文学才华的评价不同，对其作品整体的考察表明，他有能力发展出一种独特的小说形式，使之成为描绘剧烈转型社会的教育性机制；与此同时，其独特的讲述方式似乎也将读者引入了一个互动空间。

优先考察作家的早期创作，有助于全面评估艾哈迈德·米德哈特文学实践的成效。本研究选取他于1874年创作的早期作品之一《哈桑·梅拉赫，或秘密中的奥秘》，具体原因在于：与其他作品相比，这部作品更清晰地呈现了他对一种尚未形成、甚至可能永远不会形成的风格所进行的实验。此外，读者持续的阅读需求及其对故事结局的反复追问，使续作的创作成为必要，这一情况似乎也是本研究选择该作品的原因之一。在坦齐马特时期，包括艾哈迈德·米德哈特本人在内的许多作家开始翻译西方文学中的小说，并在这些翻译实践的影响下进行小说创作。大仲马的著名小说《基督山伯爵》于1872年被译介，对读者和作家均产生了巨大影响。艾哈迈德·米德哈特也是这部小说的读者之一，并在其影响下创作了《哈桑·梅拉赫，或秘密中的奥秘》（*Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar*）。

艾哈迈德·米德哈特的主要创作手法似乎是重新创作，而非逐字翻译；可以认为，他通过重塑情节与叙事要素，使之符合当时占主导地位的道德和社会规范，并满足读者的期待。在《哈桑·梅拉

赫，或秘密中的奥秘》中，作者似乎对叙事素材进行了调整，从而将意识形态立场嵌入文本。在这种改写路径中，旅行文学的特征似乎发挥着话语手段的作用，作者兼叙述者通过结合文本知识与想象来维持自身的叙事权威。改写过程中形成的空间，使作者得以表达其作品所承载的意识形态功能；艾哈迈德·米德哈特成功实施此类改写的能力，彰显了他作为小说家的独特性，并赋予其特殊的文学地位。他将民众教育与新型读者群体的培育视为使命，因而几乎始终将“社会效益”置于首位，借此引导读者深入探索人性的内在层面，以及个体选择与行动的重要意义。然而，也可以认为，艾哈迈德·米德哈特并未明确界定伦理准则，而是要求读者自行辨析并应对快速转型社会所固有的种种困境。

目前，专门针对《哈桑·梅拉赫，或秘密中的奥秘》的学术研究似乎较为有限。相关考察表明，现有研究大多关注艾哈迈德·米德哈特在坦齐马特时期的意识形态立场如何体现于小说主题之中。可以认为，描述性与分析性研究探讨了作者突破既有文学边界的能力。这些研究提示，艾哈迈德·米德哈特的作品可能并非仅仅是故事讲述。通过分析这些研究，本文将其叙事技巧视为作者的自觉选择，并提出：他将传奇叙事（romance）要素与小说（novel）要素相结合的创新方法，推动《哈桑·梅拉赫，或秘密中的奥秘》从传统领域迈向现代领域。为此，本文将考察该作品的结构要素，因为在十九世纪，小说不仅在坦齐马特文学中是一种新近兴起的体裁，在西方文学中亦然。通过聚焦叙述者的位置、故事篇幅、事件的虚构化处理、人物特征以及时空背景，本研究旨在探讨：艾哈迈德·米德哈特的《哈桑·梅拉赫，或秘密中的奥秘》究竟属于传奇叙事、小说，还是一部处于传统叙事向新兴小说体裁过渡过程中的混合型作品。在这一框架下，本文将通过细致的文本分析，讨论艾哈迈德·米德哈特为提升读者意识与增进读者知识而采用的叙事技巧及其相关核心问题。

关键词： 坦齐马特文学；艾哈迈德·米德哈特；小说；传奇叙事；叙事技巧。

Структурированная Аннотация:

В XIX веке Османская империя претерпела радикальные структурные преобразования после провозглашения Танзимата, закрепившего вестернизацию в качестве официальной государственной политики. Этот период характеризовался широким спектром реформаторских мер, направленных на восстановление былого величия империи. Термин «Танзимат», который можно перевести как «реорганизация», отражает масштаб политических и административных реформ, а также глубину их воздействия на все сферы жизни. Хотя эти преобразования преимущественно затрагивали государственное управление, право, образование и культуру в соответствии со стремлением государства восстановить своё могущество, их трансформирующее воздействие, по-видимому, наиболее отчётливо проявилось в культурной и художественной сферах. Представители интеллектуальной среды того времени, получившие свободу выражения своих мыслей, могли стать ключевыми участниками трансформации османского общества. В этом контексте литература, по-видимому, служила механизмом выражения общественных и личных тревог, связанных с недовольством последствиями модернизации, изменением повседневной жизни, фрагментацией идентичности и повсеместной неопределённостью. Литературный процесс формировался под влиянием установки интеллектуалов на просвещение народа и достижение общественной пользы, которым отдавалось предпочтение перед всеми прочими задачами и интересами. Выдвигая общественную пользу на первый план, авторы начали осваивать новое литературное поле, отличавшееся разнообразием жанров, способов выражения идей, тем, повествовательных форм и приёмов. На этом раннем этапе писатели сосредоточились на представлениях о справедливости и нравственности, а также на роли личности в более широком общественном контексте. Тем самым они преобразовывали литературу, выступая активными субъектами этого процесса. Среди этих авторов Ахмет Митхат выделяется глубиной мысли и значительностью своего влияния.

Ахмет Митхат, плодовитый писатель, определявший свою миссию как просвещение и обучение читательской аудитории, внёс вклад в литературу эпохи Танзимата посредством использования оригинальных повествовательных приёмов. В его произведениях исследуются такие темы, как справедливость, нравственность, любовь, брак, рабство, религия, культурные различия и мужество. При жизни автора его произведения нередко оценивались как недостаточно художественно

разработанные: критики указывали на поверхностность тематической проблематики и недостаточную проработку характеров. Более того, некоторые современники ставили под сомнение его литературные способности и эрудицию, хотя сегодня подобные суждения могут представляться чрезмерно упрощёнными. Однако, выступая в качестве *Hace-i Evvel*, или «Первого учителя», он целенаправленно соединял дидактическую установку с теоретическими размышлениями о жанре романа, чтобы способствовать вовлечению читателя. Вопреки оценкам, умаляющим его литературный талант, анализ корпуса его произведений позволяет предположить, что он обладал способностью вырабатывать особую романную форму, функционирующую как педагогический механизм изображения общества, переживающего радикальную трансформацию. При этом его своеобразная манера повествования, по-видимому, приглашает читателя к участию в интерактивном пространстве.

Приоритетное рассмотрение раннего творчества писателя позволяет всесторонне оценить результативность литературной практики Ахмета Митхата. Роман *«Хасан Меллах, или Тайны внутри тайн»*, написанный в 1874 году и относящийся к числу его первых литературных опытов, выбран именно потому, что в нём, по сравнению с другими произведениями, отчётливее проявляются эксперименты автора со стилем, которому ещё предстояло сформироваться или который, возможно, так и не обрёл бы окончательного воплощения. Кроме того, на выбор этого произведения, по-видимому, повлияла необходимость создания продолжения, обусловленная устойчивым читательским спросом и настойчивыми вопросами о развязке повествования. В эпоху Танзимата многие писатели, включая самого Ахмета Митхата, начали переводить романы западных авторов и создавать собственные произведения под влиянием выполненных переводов. Знаменитый роман Александра Дюма *«Граф Монте-Кристо»* был переведён в 1872 году и оказал огромное воздействие как на читателей, так и на писателей. Ахмет Митхат также входил в число его читателей и под влиянием произведения Дюма написал *«Хасан Меллах, или Тайны внутри тайн»* (*Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar*).

Основной приём Ахмета Митхата, по-видимому, заключается в творческом пересоздании, а не в буквальном переводе: можно утверждать, что он преобразует сюжет и повествовательные элементы в соответствии с господствующими нравственными и социальными нормами и ожиданиями читательской аудитории. В романе *«Хасан Меллах, или Тайны внутри тайн»* автор, по всей видимости, переработал повествовательный материал, тем самым включив в текст определённые идеологические установки. В рамках его адаптационного подхода черты путевой литературы, судя по всему, выступают дискурсивными средствами, посредством которых автор-повествователь сохраняет свой авторитет, соединяя почерпнутые из текстов знания с воображением. Пространство, возникающее в процессе адаптации, позволяет автору выразить идеологические функции своего произведения; успешность подобных преобразований отличает Ахмета Митхата как романиста и определяет своеобразие его литературной позиции. Считая просвещение народа и формирование новой читательской аудитории своей миссией, Ахмет Митхат почти неизменно отдаёт приоритет «общественной пользе», что позволяет ему вовлекать читателя в осмысление глубин человеческой природы и значимости индивидуальных решений и поступков. Вместе с тем можно предположить, что он воздерживается от эксплицитного определения этических норм, тем самым предоставляя читателям возможность самостоятельно ориентироваться в дилеммах, присущих обществу, переживающему стремительные изменения.

Существующая научная литература, посвящённая непосредственно роману *«Хасан Меллах, или Тайны внутри тайн»*, представляется ограниченной по объёму. Анализ исследовательских работ позволяет предположить, что большинство из них рассматривает тематическое воплощение идеологической позиции Ахмета Митхата в эпоху Танзимата. Можно полагать, что описательные и аналитические исследования затрагивают вопрос о способности автора преодолевать устоявшиеся литературные границы. Эти работы указывают на то, что произведения Ахмета Митхата, возможно, не сводятся к простому рассказыванию историй. На основе анализа указанных исследований настоящая работа рассматривает повествовательные приёмы как результат осознанного авторского выбора и выдвигает положение о том, что новаторский метод писателя, объединяющий элементы романического повествования (*romance*) и романа (*novel*), переводит *«Хасана Меллаха, или Тайны внутри тайн»* из сферы традиционного в сферу современного. С этой целью будут изучены структурные элементы произведения, поскольку в XIX веке роман являлся относительно недавно возникшим жанром не только в литературе Танзимата, но и в западных литературах. Сосредоточиваясь на позиции

повествователя, объёме истории, художественном конструировании событий, характеристиках персонажей и пространственно-временной организации, исследование ставит целью обсудить, представляет ли *«Хасан Меллах, или Тайны внутри тайн»* Ахмета Митхата романическое повествование, роман или гибридное произведение на пути от традиционных повествовательных форм к роману как формирующемуся жанру. В этих рамках посредством тщательного текстуального анализа будут рассмотрены основные вопросы, связанные с приёмами, которые Ахмет Митхат использует для развития читательского сознания и расширения знаний читателя.

Ключевые слова: литература Танзимата, Ахмет Митхат, роман, романическое повествование, повествовательные приёмы.

संरचित सार:

उन्नीसवीं शताब्दी के उस्मानी साम्राज्य में तंज़ीमात की घोषणा के पश्चात आमूलचूल संरचनात्मक परिवर्तन हुए, जिसके अंतर्गत पश्चिमीकरण को राज्य की आधिकारिक नीति के रूप में स्थापित किया गया। इस काल की विशेषता व्यापक सुधारात्मक उपाय थे, जिनका उद्देश्य साम्राज्य के पूर्व गौरव को पुनर्स्थापित करना था। "तंज़ीमात" शब्द, जिसका अनुवाद "पुनर्गठन" किया जा सकता है, राजनीतिक और प्रशासनिक सुधारों के व्यापक पैमाने तथा जीवन के समस्त पक्षों पर उनके गहन प्रभावों को स्पष्ट करता है। यद्यपि ये सुधार मुख्यतः शासन, विधि, शिक्षा और संस्कृति से संबंधित थे तथा राज्य की अपनी शक्ति पुनः प्राप्त करने की आकांक्षा के अनुरूप थे, तथापि इनके रूपांतरणकारी प्रभाव सांस्कृतिक और कलात्मक क्षेत्रों में सर्वाधिक स्पष्ट दिखाई देते हैं। वस्तुतः, अपने विचार व्यक्त करने की स्वतंत्रता प्राप्त करने वाले तत्कालीन बुद्धिजीवी उस्मानी समाज के रूपांतरण में केंद्रीय भूमिका निभाने वाले व्यक्तियों के रूप में उभरे होंगे। फलतः, साहित्य आधुनिकीकरण से उत्पन्न असंतोष, दैनिक जीवन में परिवर्तन, अस्मिता के विखंडन और सर्वव्यापी अनिश्चितता से संबंधित सामाजिक एवं व्यक्तिगत सरोकारों की अभिव्यक्ति का माध्यम प्रतीत होता है। इस संदर्भ में साहित्य का स्वरूप बुद्धिजीवियों द्वारा अन्य सभी सरोकारों और हितों की अपेक्षा जनशिक्षा तथा सामाजिक हित को दी गई प्राथमिकता से निर्धारित हुआ। सामाजिक हित को प्राथमिकता देते हुए लेखकों ने एक नए साहित्यिक क्षेत्र का अन्वेषण आरंभ किया, जिसमें विविध विधाएँ, विचारों की अभिव्यक्ति के तरीके, विषयवस्तुएँ तथा कथात्मक रूप और तकनीकें सम्मिलित थीं। इस अत्यंत आरंभिक चरण में लेखकों ने न्याय की अवधारणा, नैतिकता और समाज के व्यापक ढाँचे के अंतर्गत व्यक्ति की भूमिका पर ध्यान केंद्रित किया। इस प्रकार, उन्होंने स्वयं को सक्रिय अभिकर्ताओं के रूप में स्थापित करते हुए साहित्य को नया स्वरूप प्रदान किया। इन लेखकों में अहमत मिथात अपनी वैचारिक गहनता और प्रभावशीलता के कारण विशिष्ट स्थान रखते हैं।

अहमत मिथात एक विपुल रचनाकार थे, जिन्होंने पाठक समुदाय को शिक्षित और ज्ञानसंपन्न बनाना अपना उद्देश्य निर्धारित किया तथा विशिष्ट कथात्मक तकनीकों के प्रयोग द्वारा तंज़ीमात काल के साहित्य में योगदान दिया। उनकी कृतियों में न्याय, नैतिकता, प्रेम, विवाह, दासता, धर्म, सांस्कृतिक भिन्नताओं और वीरता जैसे विषयों का अन्वेषण मिलता है। उनके जीवनकाल में उनकी कृतियों को प्रायः साहित्यिक परिष्कार से रहित माना गया; आलोचकों ने विषयगत विवेचन की सतही प्रकृति और चरित्र-चित्रण के अपर्याप्त विकास की ओर संकेत किया। वस्तुतः, उनके समकालीन मूल्यांकनों में कभी-कभी उनकी साहित्यिक प्रतिभा और विद्वत्ता का अवमूल्यन भी किया गया, यद्यपि आज ऐसे निर्णय अत्यधिक सरलीकृत प्रतीत हो सकते हैं। तथापि, *Hace-i Evvel*, अर्थात् "प्रथम शिक्षक", के रूप में उन्होंने पाठकीय सहभागिता को सुगम बनाने के लिए अपने शिक्षापरक उद्देश्य और उपन्यास विधा संबंधी सैद्धांतिक चिंतन का रणनीतिक संयोजन किया। उनकी साहित्यिक प्रतिभा को कमतर आँकने वाले मूल्यांकनों के विपरीत, उनके समग्र कृतित्व का परीक्षण एक विशिष्ट औपन्यासिक रूप विकसित करने की उनकी क्षमता का संकेत देता है। यह रूप आमूलचूल परिवर्तन से गुजरते समाज के निरूपण के लिए एक शिक्षणात्मक माध्यम के रूप में कार्य करता है, जबकि उनकी विशिष्ट कथन-पद्धति पाठक को एक अंतःक्रियात्मक परिवेश में आमंत्रित करती प्रतीत होती है।

लेखक के आरंभिक कृतित्व के अध्ययन को प्राथमिकता देना अहमत मिथात की साहित्यिक प्रभावशीलता के व्यापक मूल्यांकन में सहायक है। वर्ष 1874 में रचित *हसन मल्लाह अथवा रहस्यों के भीतर रहस्य*, जो उनके आरंभिक साहित्यिक प्रयासों में से एक है, को विशेष रूप से इसलिए चुना गया है कि उनकी अन्य कृतियों की तुलना में इसमें ऐसी शैली के साथ उनका प्रयोग अधिक स्पष्ट दिखाई देता है, जिसका विकसित होना अभी शेष था अथवा जो संभवतः कभी विकसित ही न होती। इसके अतिरिक्त, पाठकों की निरंतर माँग और कथा के निष्कर्ष के विषय में उनके लगातार प्रश्नों के कारण उत्पन्न अनुवर्ती भाग लिखने की आवश्यकता भी इस चयन को प्रभावित करती प्रतीत होती है। तंज़ीमात काल में स्वयं अहमत मिथात सहित अनेक लेखकों ने पश्चिमी साहित्य के उपन्यासों का अनुवाद करना और अपने अनुवादों के प्रभाव

में उपन्यास लिखना आरंभ किया। अलेक्ज़ांद्र ड्यूमा के प्रसिद्ध उपन्यास *द काउंट ऑफ़ मॉन्टे क्रिस्टो* का अनुवाद 1872 में हुआ और उसने पाठकों तथा लेखकों, दोनों पर अत्यंत व्यापक प्रभाव डाला। अहमत मिथात भी इसके पाठकों में सम्मिलित थे और उन्होंने ड्यूमा की कृति के प्रभाव में *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar* की रचना की।

अहमत मिथात की प्रमुख तकनीक शाब्दिक अनुवाद के बजाय पुनर्रचना प्रतीत होती है; यह कहा जा सकता है कि वे कथानक और कथात्मक तत्त्वों को प्रचलित नैतिक एवं सामाजिक मानदंडों के अनुरूप ढालते हैं और पाठकीय अपेक्षाओं की पूर्ति के लिए उनका पुनर्गठन करते हैं। ऐसा प्रतीत होता है कि *हसन मल्लाह अथवा रहस्यों के भीतर रहस्य* में लेखक ने कथात्मक सामग्री को संशोधित करते हुए पाठ में वैचारिक दृष्टिकोणों को अंतर्निहित किया। उनके रूपांतरणपरक दृष्टिकोण में यात्रा-साहित्य की विशेषताएँ विमर्शात्मक उपकरणों के रूप में कार्य करती दिखाई देती हैं; इनके माध्यम से लेखक-कथावाचक पाठाधारित ज्ञान और कल्पना का संयोजन करते हुए अपना प्राधिकार बनाए रखता है। रूपांतरण की प्रक्रिया में निर्मित अवकाश लेखक को अपनी कृति से संबद्ध वैचारिक प्रकार्यों को अभिव्यक्त करने का अवसर देता है। ऐसे परिवर्तनों को सफलतापूर्वक संपन्न करने की अहमत मिथात की क्षमता उन्हें एक उपन्यासकार के रूप में विशिष्ट बनाती है और एक अद्वितीय स्थान प्रदान करती है। जनशिक्षा और नए पाठक समुदाय के निर्माण को अपना उद्देश्य मानते हुए अहमत मिथात लगभग सदैव "सामाजिक हित" को प्राथमिकता देते हैं। इससे वे पाठक को मानव प्रकृति की गहराइयों तथा व्यक्तिगत विकल्पों और कर्मों के महत्त्व के अन्वेषण की ओर आकर्षित कर पाते हैं। तथापि, यह सुझाव दिया जा सकता है कि अहमत मिथात नैतिक संहिताओं का स्पष्ट निर्धारण करने से बचते हैं और इस प्रकार पाठकों को तीव्र रूपांतरण से गुजरते समाज में अंतर्निहित दुविधाओं के बीच स्वयं अपना मार्ग खोजने की आवश्यकता के सम्मुख रखते हैं।

विशेष रूप से *हसन मल्लाह अथवा रहस्यों के भीतर रहस्य* से संबंधित उपलब्ध अकादमिक साहित्य सीमित प्रतीत होता है। अवलोकनों से संकेत मिलता है कि इस उपन्यास पर केंद्रित अधिकांश विद्वत् अध्ययन तंज़ीमात काल में अहमत मिथात की वैचारिक स्थिति की विषयगत अभिव्यक्ति का परीक्षण करते हैं। यह प्रतिपादित किया जा सकता है कि वर्णनात्मक और विश्लेषणात्मक अध्ययन स्थापित साहित्यिक सीमाओं का अतिक्रमण करने में लेखक की प्रभावशीलता पर विचार करते हैं। ये अध्ययन संकेत देते हैं कि अहमत मिथात की कृतियाँ मात्र कथा-कथन तक सीमित नहीं हैं। इन अध्ययनों के विश्लेषण के माध्यम से प्रस्तुत शोध कथात्मक तकनीकों को लेखक के सचेत चयन के रूप में परखता है और यह प्रतिपादित करता है कि रोमांस (*romance*) तथा उपन्यास (*novel*) के तत्त्वों को संयोजित करने वाली उनकी अभिनव पद्धति *हसन मल्लाह अथवा रहस्यों के भीतर रहस्य* को परंपरागत क्षेत्र से आधुनिक क्षेत्र में ले जाती है। इस उद्देश्य से उपन्यास के संरचनात्मक तत्त्वों का अध्ययन किया जाएगा, क्योंकि उन्नीसवीं शताब्दी में उपन्यास न केवल तंज़ीमात साहित्य में, बल्कि पश्चिमी साहित्यिक परंपराओं में भी अपेक्षाकृत नवोदित विधा था। कथावाचक की स्थिति, कथा के विस्तार, घटनाओं के काल्पनिक विन्यास, पात्रों की विशेषताओं तथा देशकाल पर ध्यान केंद्रित करते हुए यह अध्ययन इस प्रश्न पर विमर्श करने का लक्ष्य रखता है कि अहमत मिथात की *हसन मल्लाह अथवा रहस्यों के भीतर रहस्य* एक रोमांस है, उपन्यास है अथवा परंपरागत आख्यानों से उदीयमान उपन्यास विधा की ओर संक्रमण के मार्ग पर स्थित एक संकर कृति है। इस रूपरेखा के अंतर्गत, सूक्ष्म पाठ-विश्लेषण के माध्यम से पाठक की चेतना और ज्ञान का विस्तार करने के लिए अहमत मिथात द्वारा प्रयुक्त तकनीकों से संबंधित प्रमुख प्रश्नों पर चर्चा की जाएगी।

मुख्य शब्द: तंज़ीमात साहित्य, अहमत मिथात, उपन्यास, रोमांस, कथात्मक तकनीकें।

Yapılandırılmış Özet:

19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu, Batılılaşmayı resmi bir devlet politikası olarak benimsediğini gösteren Tanzimat Fermanı'nın ilanının ardından köklü yapısal değişiklikler geçirdi. Bu dönem, İmparatorluğun eski görkemini yeniden elde edebilmesi için yapılan geniş kapsamlı reform niteliği taşıyan önlemler ile şekillenmiştir. "Yeniden düzenleme" olarak çevrilebilecek "Tanzimat" terimi, siyasi ve idari reformların büyüklüğünü ve bu reformların yaşamın her alanında görülen derin etkilerini ortaya koymaktadır. Bu düzenlemeler, öncelikle devletin gücünü geri kazanma hedefi çerçevesinde yönetim, hukuk, eğitim ve kültür alanlarını ele alırken reformların asıl dönüştürücü etkileri, kültür ve sanat alanlarında en belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. Aslında, düşüncelerini özgürce ifade etme özgürlüğü kazanan dönemin aydınları, Osmanlı toplumunun dönüşümünde öncü figürler olarak ortaya çıkmış alabilirler. Sonuç olarak, edebiyat, modernleşmenin getirdiği huzursuzluklar, kişilerin günlük yaşamındaki değişiklik, kimlik parçalanması ve her yerde hissedilen belirsizliğe ilişkin toplumsal ve kişisel endişelerin ifade edilmesinde bir işlevi üstlenmiş gibi görünmektedir. Bu bağlamda edebiyat, tüm kaygı ve çıkarların ötesinde aydınların halkın eğitimini ve toplumsal fayda üzerinde odaklanması ile şekillenmiştir. Toplumsal faydaya öncelik vererek yazarlar farklı

türler içeren yeni bir yazınsal alan, düşüncelerini aktarma yöntemlerini, temaları anlatı biçemlerini ve tekniklerini keşfetmeye başlamışlardır. Bu en erken dönemde, yazarlar adalet, ahlak ve topluma dair daha geniş bir çerçevede bireyin rolü üzerinde odaklanmıştır. Böylelikle, yazarlar kendilerini etkin özneler olarak konumlandırarak edebiyatı yeniden şekillendirmişlerdir. Bu yazarlardan Ahmet Mithat, önde gelen ve etkili bir figür olarak ön plana çıkar.

Okur kitlesini eğitmeyi ve bilgilendirmeyi kendisine görev edinen üretken bir yazar olan Ahmet Mithat, özgün anlatı tekniklerini kullanarak Tanzimat dönemi edebiyatına katkıda bulunmuştur. Yapıtları, yazarın adalet, ahlak, aşk, evlilik, kölelik, din, kültürel farklılıklar ve cesaret gibi temaları keşfetmesini içermektedir. Yaşamı boyunca yapıtları sıklıkla incelikten yoksun olarak yorunlanmış olup eleştirmenler, işlenen temaların yüzeyselliğini ve karakterlerin geliştirilmesinin eksikliğini dile getirmiştir. Aslında, çağdaş değerlendirmeler, zaman zaman yazarın edebi yeteneğini ve bilgi düzeyini küçümseyen bir tutum gösterse de bu yargılar günümüzde aşırı indirgemeci görünebilir. Ancak, Hace-i Evvel, "İlk Öğretmen", olarak okurun ilgisini sürekli tutabilmek için didaktik niyeti ile roman türüne ilişkin kuramsal yaklaşımını stratejik şekilde birleştirmiştir. Kendisinin edebi yeteneğini küçümseyen değerlendirmelerin aksine yazarın tüm yapıları incelendiğinde köklü bir dönüşümden geçen bir toplumu betimlemek için pedagojik bir işlev de gören kendine özgü bir roman biçemi geliştirme yetisini düşündürmektedir; eş zamanlı olarak eşsiz öykü anlatma metodolojisi, okuru karşılıklı etkileşimin olduğu bir ortama davet eder gibi görünmektedir.

Yazarın erken dönem eserlerini incelemeye öncelik vermek, Ahmet Mithat'ın edebi etkinliğinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. 1874 yılında kaleme alınan ve yazarın en erken edebi çabalarından biri olan *Hasan Mellah Yahut Sır içinde Esrar* yapıtı özellikle seçilmiştir çünkü Ahmet Mithat'ın zamanla ortaya çıkacak ya da hiçbir zaman ortaya çıkmayacak olan üslup denemeleri burada diğer yapıtları ile karşılaştırıldığında daha açık şekilde gözlemlenebilmektedir. Ayrıca, okurların sürekli talebi ve romanın sonu hakkındaki ısrarlı soruları yüzünden bir zorunluluğa dönüşen devam niteliğinde bir roman daha yazması, bu seçimi etkilemiş görünmektedir. Tanzimat döneminde, Ahmet Mithat'ın kendisi de dahil olmak üzere birçok yazar, Batı edebiyatından romanlar çevirmeye ve bu çevirilerin etkisiyle kendi romanlarını yazmaya başlamıştır. Alexandre Dumas'nın ünlü romanı *Le Comte de Monte-Cristo*, 1872 yılında çevrilmiş olup hem okuyucular hem de yazarlar üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Ahmet Mithat da bu okuyucular arasındaydı ve Dumas'nın eserinin etkisiyle *Hasan Mellah Yahut Sır içinde Esrar*'ı kaleme aldı.

Ahmet Mithat'ın başlıca tekniği, kelimesi kelimesine çeviriden çok yeniden kurgulama gibi görünmektedir; olasılıkla olay örgüsünü ve anlatı unsurlarını, dönemin baskın ahlaki ve toplumsal normlarına uydurmak ve okuyucuların beklentilerini karşılamak amacıyla yeniden şekillendirmektedir. Yazar, *Hasan Mellah Yahut Sır içinde Esrar* adlı eserinde metnin içine ideolojik bakış açısını etkin şekilde yerleştirerek anlatı malzemesini değiştirmiş görünmektedir. Yazarın bu uyarlamaya dayalı yaklaşımında seyahat yazını özellikleri, birer söylem aracı olarak işlev görmekte ve, böylece, yazar-anlatıcı metne ilişkin bilgi ile hayal gücünü birleştirerek kendi otoritesini korumaktadır.

Uyarlama sürecinde yaratılan alan, yazarın eserine ilişkin ideolojik işlevleri ifade etmesini olanaklı kılar; bu tür değişiklikler yapmaktaki başarısı Ahmet Mithat'ı romancı olarak farklı kılar ve benzersiz bir konuma yerleştirir. Halkın eğitimini ve yeni bir okur kitlesinin oluşmasını kendisine görev edinen Ahmet Mithat, hemen her zaman "toplumsal fayda" ilkesine öncelik verir; bu da yazarın okuru insan doğasının derinliklerine, bireysel seçimlerin ve eylemleri hakkında önemi hakkında düşünmeye çekmesini sağlar. Ancak, Ahmet Mithat'ın ahlak konusunda kuralları açık şekilde tanımlamaktan kaçındığı, böylece okurlarını, hızlı dönüşüm geçiren bir topluma özgü ikilemlerde kendi yollarını bulmak zorunda bıraktığı söylenebilir.

Özellikle *Hasan Mellah Yahut Sır içinde Esrar* hakkında mevcut akademik literatür sınırlı görünmektedir. Gözlemler, roman üzerine yapılan akademik araştırmaların çoğunun, romanları Tanzimat döneminde Ahmet Mithat'ın ideolojik duruşunun romanın konusuna yansıması çerçevesinde incelediğini göstermektedir. Betimleyici ve çözümleyici çalışmaların, yazarın yerleşik edebi sınırları aşmadaki başarısına yöneldiği söylenebilir. Bu çalışmalar, Ahmet Mithat'ın eserlerinin basit bir hikaye anlatımı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu araştırma, söz konusu çalışmaları da inceleyerek, kullanılan anlatı tekniklerinin yazarın bilinçli bir tercihi olduğu değerlendirmesinde bulunur ve yazarın romans türünün bileşenlerini roman türünün bileşenleri ile birleştiren yenilikçi yönteminin *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar* yapıtını geleneksele özgü alandan modern alana taşıdığı savını ortaya koymaktadır. Bu amaçla, roman yalnızca Tanzimat edebiyatında değil, on dokuzuncu yüzyılda batı edebiyatlarında da yeni ortaya çıkmakta olan bir tür olması nedeniyle romanın yapısal unsurları incelenecektir. Bu çalışma, anlatıcının konumu, öykünün uzunluğu, olayların

kurgulanması, karakter özellikleri ve mekan üzerinde odaklanarak Ahmet Mithat'ın *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar* yapıtının bir romans mı, roman mı yoksa geleneksel anlatılardan yeni yükselmekte olan bir tür olan romana geçiş sürecinde melez bir tür yapıt mı olduğunu tartışmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede Ahmet Mithat'ın okurun farkındalığını ve bilgisini arttırmak için kullandığı tekniklere ilişkin temel konular özenli bir metin çözümlemesi yoluyla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Edebiyatı, Ahmet Mithat, Roman, Romans, Anlatı teknikleri.

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ANKARA SCIENCE UNIVERSITY

A Reading of Hasan Mellah or Secrets Within Secrets from the Perspective of Ahmet Mithat's Narrative Techniques

Introduction

Ahmet Mithat, one of the early writers of the Tanzimat literature, shared his knowledge primarily with the aim of raising the literacy level of the public; he came to be known as "Hace-i Evvel" ("The First Teacher"), a designation that appears to reflect his pedagogical role more than his authorial identity or discursive preferences. In addition to the copyrighted works of the author, who worked as a journalist, translator, storyteller, novelist, and statesman, and authored works across a wide range of fields, including theater, travel writing, biography, history, literary history, philosophy, military affairs, economics, theology, and education, the number of translations he made from Western literature appears noteworthy. Some intellectuals appear to have used the epithet "a writing machine with a power of forty horses" to suggest, indirectly and sarcastically, that the author's works lacked literary value (Ayyıldız & Albayrak, 2019). However, the effect of such criticisms on the author's productivity and understanding of literature may have been limited. As noted above, Ahmet Mithat focused on the story and novel genres although he also produced works across a variety of other forms. This study, which focuses on the analysis of the literary genre of the author's work *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets*, aims to examine his techniques in the transition period from traditional narrative genres to the novel in a comprehensive and clear manner. In this context, it is necessary to define the concepts of story, romance, and the novel referenced in the remainder of the study; an examination of the epistemological characteristics of traditional genres may be essential to elucidating Ahmet Mithat's process of directing his reader from the romance form to the novel.

Folktales, Romance, and Novel

Folktales, which are products of oral literature, may function as vehicles for the reflection of social and cultural values and belief systems. While the main framework remains the same in folktales passed down from generation to generation, the stories may vary according to the characteristics of the period and the expectations of their audiences. A further function of folktales may be the transmission of historical events across generations in conjunction with social, moral, and religious values. The impact of the narrated story may be reinforced through interactive communication between the narrator and the audience.

An evaluation of their narrative techniques suggests that folktales exhibit a relatively clear structure. Following the introduction, the narrative transitions to the development part where events unfold in detail. When examined in terms of plot, a hero's journey may constitute a principal motif. The main character sets out for a valid reason, encounters various difficulties throughout his journey, struggles, and reaches his goal at the end of the story. The events recounted during the journey may bring the tension to a climax, thereby sustaining the listener's interest. In the conclusion, where events are resolved, the narrator may also convey the intended messages to the listener.

Among the main subjects of folktales are love, courage, justice, and the struggle between good and evil. These subjects appear to concern experiences shared across populations, notwithstanding differences in ethnic origin, religious belief, and geographic context; accordingly, they may be adapted for diverse audiences. Characters, like the subjects, appear to exhibit personality traits recognizable across societies. They are usually described as brave and virtuous individuals who have internalized the values of society. The characters they face, on the other hand, may exhibit traits such as greed, ambition, deception, and cruelty, which are generally condemned. The conflict between the main character and the antagonist may lay the groundwork for the narrator to convey moral teachings and reinforce social values. In folktales, the purpose may be understood as education as well as entertainment for listeners. Listeners may identify with the characters, internalize virtuous conduct, and adopt attitudes opposed to harmful conduct. The "romance," which shares many features with folktales, may be regarded as an Eastern counterpart to the traditional Western form.

In Western literature, the romance as a literary genre has been an important narrative from the ancient period until the emergence and spread of the novel (Uçak, 2018). Reflecting the interpersonal relations and social values, the romance appears to have attracted readers' interest across historical periods. The history of the romance extends back to ancient narratives in which love and passion were glorified. In early romances, idealized relationships and journeys undertaken to find a beloved, despite the risks involved, were associated with nobility; these conventions, however, underwent change over time. The romance genre, which changed as a result of cultural transformations and historical events, dealt with themes of love, individual freedom, and gender roles in greater detail. Several defining characteristics distinguish romance from other narrative forms, since the genre's internal logic may play a decisive role in the construction of its narrative. Love, a central theme of the romance, may be understood as a force that shapes the characters' identities and choices in life. The difficulties characters encounter on journeys to reunite with loved ones or exact revenge, the challenges posed by their enemies, and their internal conflicts may sustain the narrative and maintain readerly curiosity. The conflicts experienced can result from external factors or emerge from reasons such as the characters feeling insecure or changes in the relationships between the characters. However, in accordance with the fictional structure of romance, events are typically resolved, thereby reasserting the power of love.

Another important feature that may shape the structure of the romance genre is the establishment of an emotional bond with the reader. The narrative appears designed to involve readers in the characters' journeys, allowing them to share in their joys and sorrows, defeats, and victories. To ensure this bond, an adventure plot, which attracts the attention of the reader with its vividness, may be of particular importance. Sustained use of dialogue may reinforce readers' identification with the characters, which could enhance the narrative's appeal. Especially in romance, which focuses on establishing an emotional bond, the narrator's mediation of real events may be consequential. In light of the period's social structure, readers may also develop a sense of connection with others, beyond their engagement with the text.

Characters in romance as a genre are presented to the reader as individuals who experience internal conflicts resulting from their real-life struggles. The experiences of characters trapped in tension between their own desires and external pressures may be apprehended by readers as universal. Within this context, readers can also see reflections of their own experiences in the works. However, no matter how different the experienced events are, love, nobility, and virtue may ultimately be valorized. This condition is likewise consonant with romance's thematic conventions.

Among the basic motifs that determine the characteristics of the romance as a literary genre are love, passion, and the sense of identity. These motifs appear to structure romantic narratives while reflecting characters' attitudes and senses of identity within prevailing social rules and expectations.

The universal theme of "searching for the love of one's life" appears to have constituted the romance's central axis, attracting reader interest across eras.

Furthermore, the narrative curiosity aroused by sustained tension may maintain reader engagement with the text. The narrative used to resolve conflicts allows characters and readers to know themselves better, to deepen their thoughts about love, and to realize the transformative power of romantic relationships on men and women. In some works, the contrast between romantic idealization and lived experience appears to be incorporated into the narrative, potentially enabling readers to engage with its multilayered structure. The romance's flexible structure, which permits variation in the telling of events while preserving the central framework, may also enable authors to convey different messages to readers. In this context, authors may use the fictional possibilities of romance to blend individual emotions with social realities and, thus, allow the reader to develop a critical perspective on their own lives.

It can be argued that the "novel," which emerged as a new literary genre not only in Ottoman literature but in Western literature in the nineteenth century, denotes "a type of narrative" or "written text" etymologically. When the novel is considered as a genre, the narrative's greater length than that of the story, the formation and placement of its characters, and its variations in setting, time, and plot may collectively constitute a literary distinction. The most notable feature of the modern novel may provide a basis for examining social events from an ostensibly objective perspective, while its plot may be constructed to reflect the effects of social transformation. The idealization of character (good versus bad), the recurrence of oral narrative subjects within a stable framework that varies only in detail, and the assurance that good will prevail despite hardship may constitute the principal features of traditional narratives. On the other hand, the novel, a genre that emerges amid processes of modernization, may articulate conceptions of people and society within a fictional framework, while its structural components—place, time, character, narrator, and plot—may also reshape those conceptions. Its main difference from traditional narratives may lie in its focus on the individual. Readers may encounter not familiar types, but individuals concerned with maintaining their own lives, particularly during periods of social transformation. A principal feature that may render the reading experience distinct for each reader is the plot, which is shaped by causal relations rather than coincidence.

Ahmet Mithat and His Understanding of the Novel

Muharrem Dayanç states that Ahmet Mithat was the first writer to turn novel writing into a profession in an economic and literary sense, emphasizing that the author constantly observed people and life and did not put distance between himself and them (Dayanç, 2014). Nüket Esen, in her study titled "Ahmet Mithat's Reader," appears to conceptualize the author similarly: "He knows [his readers] very well and constructs his novels and stories in line with their wishes. By trying to establish a close relationship with his reader in the introductory sections of his fictions, he strives to teach them how to read the novel or story they are about to read" (Esen, 2012). In the preface to one of his early works, *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets*, Ahmet Mithat responds to criticisms directed at him, as well as those that might have been directed at him during his time, while introducing the work to his readers.

Ahmet Mithat may be characterized as a writer whose mission was the advancement of public knowledge. The author's decision to title his first book "Hace-i Evvel" (The First Teacher) is noteworthy in this respect. In line with this goal, he appears to have consistently employed language and a prose style accessible to the public. However, this approach raises a related question: whether Ahmet Mithat's preference for accessible language could be taken as sufficient evidence that his novelistic technique is inadequate. Mithat states that he did not consciously produce literary works before articulating a significant observation: "In a country where 99 percent of the population is in deep ignorance, giving 'literary' works to people who cannot even decipher the simplest thoughts is

as inappropriate an act as offering fruit to a hungry person" (Kudret, 1962). Accordingly, Ahmet Mithat's incorporation of folk-tale conventions may be understood as consonant with the mission he undertook. This choice may also have fostered public learning, since folk narratives were more familiar to audiences, who appear to have engaged with them more readily (often by listening). Nevertheless, this method, adopted to enhance intelligibility, need not have relegated the novelistic techniques Ahmet Mithat employed concurrently to the background. Jale Parla draws attention to this situation by saying, "Ahmet Mithat Efendi was applying the theory of the novel without creating it" (Parla, 2000). Kenan Akyüz, on the other hand, in his studies on Ahmet Mithat while emphasizing that it is not possible to find all the features specific to folk tales in a single work of the author, uses the expression "for this reason, it would be appropriate to accept that Ahmet Mithat is not a writer of 'folk tales,' but a great writer who writes stories and novels for the people" (1911-1996, n.d.). In this direction, the determinations of Jale Parla and Kenan Akyüz are complementary in terms of conveying two basic features of Ahmet Mithat's literary understanding—the combined use of novelistic technique and folk tales. Taken together, these assessments suggest that Ahmet Mithat's effective use of folk-tale conventions may have served to attract the attentive reader to his works. Berna Moran, one of the leading critics of Turkish literature, states that in Ahmet Mithat's novel Hasan Mellah, the segmentation of folk tales—that is, the birth of love between two people, the lovers falling apart, the struggle they endure to reunite, the ending that comes with marriage or death—is present (Moran, 1997).

Ahmet Mithat's works appear primarily to examine comparisons between Eastern and Western civilizations and between Islam and Christianity. His treatment of morality, marriage, honor, and love is organized around this fundamental distinction. In his novels, he focuses on idealized characters like Hasan Mellah in his first novel. While these characters are distinguished by their Turkish, Ottoman, and Muslim identities, the author appears to avoid positioning these representatives of Islamic thought and movement within ideological conflict. Because Ahmet Mithat regards Islam as the source of what is right and as a worldview extending beyond faith and worship, the Turkish, Ottoman, and Muslim identities of his idealized characters may be understood as evidence of his transfer of that worldview into the novel. In Ahmet Mithat's understanding, civilization encompasses the whole of the concepts of "progress, religion, and morality." This thought, which he adopts as a basis while making a comparison between East and West, also presents the author's view of the world—and relatedly, his way of making sense of his existence—to today's reader. The author, who reveals through various intermediary elements that civilization and religion are in a kind of conflict in Europe, appears to attribute the superiority of Islam to the fact that it is a belief that encompasses both civilization and religion. He may be understood to extend the conception of Islam, which is not confined to the duality of faith and worship, through the incorporation of his views on morality and civilization. This raises the question of why Ahmet Mithat, as a writer, devoted such attention to Islam and Christianity; unlike many others who address this subject, he may not have been motivated by ideological or religious propaganda. Orhan Okay clarifies the subject based on the author's own narrative as follows: According to Ahmet Mithat, in those years on the steamboats, in places of promenade, Christian propaganda was openly conducted, especially towards Ottoman women. Therefore, in order for the Muslim public's attitudes towards Christianity to become clearer, they need to know both Christianity and Islam well. (Okay, p. 246) Because Ahmet Mithat regards religion as the most important component, even the foundation, of the Ottoman cultural structure, his advocacy of religious knowledge as a condition of cultural integrity may be understood to ground the view that, unlike in Europe, religion is not in binary opposition to civilization; accordingly, competent knowledge of both disciplines may be considered necessary to the construction of this consciousness.

The segmentation of the event and the narrative flow seem to evoke the structure of folk tales at first glance; however, the narrator's effort to introduce the novel, a new narrative form, to readers

and the endeavor to gain legitimacy for this genre in Tanzimat literature may distance the work from folk-narrative conventions. In this context, the reader's approach may have shaped the author's deployment of numerous folk-tale techniques within a single novel; Ahmet Mithat may have sought to reach wider audiences by using narrative techniques specific to folk tales, which he added to his work and with which readers are familiar. At the same time, by gradually employing more novel-specific techniques, he appears to have made a sustained effort to increase the number of individuals who might be defined as "novel readers"—those familiar with novelistic techniques and capable of exhibiting a critical attitude; Ahmet Mithat, one of the leading names of Tanzimat literature, seems to have sought to introduce these techniques that readers might employ independently. His constant warnings to his readers in his works and his return to points he thinks they cannot understand, leading them to read more carefully, may likewise reflect his goal of enhancing comprehensibility.

Narrative Techniques in *Hasan Mellah, or Mystery Within Mystery*

The main character of the novel, *Hasan Mellah (Hasan the Sailor)*, was born in Morocco in 1772 and came from a well-known and wealthy family whose ancestors served as advisors in the state administration. His father, Sîdî Osman, who sent him to Cadiz to receive maritime training, also became Pavlos's partner. The first of the key points of the novel's plot becomes evident in this narrative segment. Under the partners' arrangement, each is authorized to use Pavlos's name and signature; accordingly, five figures bearing the name Pavlos and innumerable authorized signatures appear before the reader. A further complication, which may render subsequent events difficult to anticipate, is Sîdî Osman's return to Morocco in defense of his honor after the rebels overthrew the throne and murdered him and his entire family. When evaluated from the perspective of Hasan Mellah, his life and the values he adopted appear profoundly disrupted. He learns that Dominico Badia, one of the partners of Pavlos, to whom he went for his safety, was also involved in the massacre of his family and the seizure of his assets. The involvement of a single person in events may have a limited effect; however, the fact that this person is among the partners of Pavlos may have led to the erosion of Hasan Mellah's sense of belonging and trust. This situation may have strengthened his intention to return to Morocco with a desire for revenge. However, after killing Çaylak Yakup el-Deca, who betrayed his father, he faints and pirates take him prisoner, which changes the flow of events. Alonzo, his father's servant among the pirates, recognizes Hasan Mellah but conceals his identity, a circumstance that may be understood as a motif characteristic of the romance genre. The pirates decide to rob the mansion of Alfons, a wealthy person in the Cartagena region of Spain, and force Hasan Mellah to commit theft.

At the beginning of the novel, motifs characteristic of folk literature—including seafaring, rebellion, revenge, piracy, disguise, and transformations of identity—appear. In the later parts of the study, the author's themes and narrative techniques are examined together to focus on the question of whether the work *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets* is a novel or a transitional work with romance characteristics. First of all, the events extending from Morocco to Spain suggest that the work may be understood as a Mediterranean novel. This regional description may be construed as indicating the depth of the author's geographical knowledge. On the other hand, the adventures of Hasan Mellah, a Moroccan-born Muslim, in a Christian culture in a completely different geography may afford Ahmet Mithat an opportunity to articulate his views on religion. Across these episodes, the author appears to participate in the events as a narrator and to employ a didactic discourse. The foreign character names may make it difficult for the Ottoman reader of the period—and even the modern reader—to follow where the characters are from, which religion and values they believe in, and what kind of culture they come from. This situation can facilitate the author's intervention in the novel and pedagogical instruction of the reader, as well as support the continuity of the reader's curiosity and excitement with the presence of a narrator figure who dominates the plot.

Ahmet Mithat seems to have intensified the use of his unique narrative techniques following the introduction of the character Julietta to the reader. Portrayed as an educated and decent young woman, Julietta experiences considerable distress following her father's imposition of marriage; indeed, she appears to resist the proposed marriage to her neighbor Fifth Pavlos (Dominico Badia). In the conversation between Alfons, who is portrayed as a relatively understanding father figure, and his daughter, the past is revisited: "Am I not your father? I am not offering you this marriage, I am ordering it. Do you know what I will do if you do not fulfill my order?" (Mithat, 1995). During their conversation, Alfons's account may be read as an effort to establish patriarchal authority, as he recounts killing his wife, who had betrayed him for years and borne a child out of wedlock: "It was necessary to sacrifice your mother for a matter of honor that cannot be underestimated, and I fulfilled this duty by stabbing a knife into her chest. This is all any Spaniard would do," after which he adds that "husbands have broad authority in this matter," a claim that may lead Julietta to feel compelled to obey her father. Ahmet Mithat's diction, however, raises the question of whether Alfons killed his wife of his own free will or under the pressure of the male-dominated Spanish society: the emphasis on necessity and duty in the expressions "it was necessary to sacrifice" and "I fulfilled this duty" suggests that social values exert considerable influence. Throughout the dialogue between Alfons and his daughter, the author appears to refrain from narrative intervention; indeed, it can be argued that this preference aims to keep the reader's curiosity alive while maintaining the naturalness of the narrative.

It may be claimed that the unexpected transition to a different event in the work, the projection of fictional time into the future, or the return to the past for the sake of the reader's awareness constitutes a narrative strategy associated with Ahmet Mithat's work. Hasan Mellah's entry into Julietta's room for the purpose of theft and his overlap with the idealized figure in the painting in question can be considered a strategic use of the coincidence motif specific to the tradition of folk tales in the narrative. Their love begins when Julietta and Hasan Mellah make eye contact: "And Julietta, who had lived with the dream of the owner of the face in that painting until that day, fell for Hasan in an instant." (Mithat, 1995). Julietta, who hides Hasan Mellah in a secret compartment behind her bookcase, tells everything that happened to her teacher Mari, who is also a nun. With Mari's help, she takes Hasan Mellah out disguised as a priest. Here, Ahmet Mithat appears to heighten narrative tension through two motifs familiar from folk tales: disguise and substitution. After Dominico Badia learns of the love between Julietta and Hasan Mellah and kidnaps Julietta, the author appears to intensify the reader's curiosity and anticipation. As Hasan Mellah sets out to find the girl he loves and take revenge on Dominico Badia, the reader is drawn into a further adventure.

During the sea voyage that will last for several years, Hasan Mellah encounters many people. The presence of different characters may allow for the construction of subplots within the narrative structure. The recurrence of themes also found in folk tales may suggest a deliberate compositional choice. Through these topics he chooses, Ahmet Mithat appears to articulate his perspective on love, betrayal, loyalty, friendship, and marriage. Hasan Mellah appears to be idealized through the representation of his conduct and character. The extensive geography traversed during the sea voyage undertaken to reunite with Julietta may also support the novel's classification as both a Mediterranean novel and an adventure novel. Hasan Mellah reunites with Julietta only after experiencing many events in Spain, Morocco, France, Malta, Egypt, Alexandria, Istanbul, Damascus, Algeria, and Marseille. At the point where all events reach a conclusion, Ahmet Mithat presents the reader with a new subplot and new coincidences. The child whom Alfons, who settled in Algeria with Hasan Mellah and Julietta, thought he had killed, turns out to be Alonzo, the servant of Hasan Mellah's father. With Julietta adopting Alonzo as a brother and Alfons as a son, the novel comes to an end. Ahmet Mithat appears to conclude the work through a familiar moral resolution, in which the virtuous prevail and the transgressors are punished.

In Terms of Events and Values Addressed by the Author*: Hasan Mellah or Mystery Within Mystery*

A general overview of Ahmet Mithat's works suggests that his writings on social issues are oriented more toward public instruction than propagandistic persuasion. Within his broader comparison of Eastern and Western cultures, Ahmet Mithat foregrounds morality, marriage, love, and honor. At first glance, the work *Hasan Mellah or Mystery Within Mystery*, discussed in this study, may be interpreted as a purely entertaining story intended to educate the public. However, a more critical reading suggests that the author may also convey his own values to the reader through the subjects he focuses on.

Although a superficial reading may suggest that men and women are equalized in this novel, a more in-depth analysis indicates that the main emphasis is not on gender equality, but rather on positioning Muslim women as honorable individuals who embody the requirements of Turkish-Islamic culture. While he frequently addresses premarital or extramarital relationships in his works, Orhan Okay explains why such relationships always take place between a Turkish man and a Christian girl as follows: "In Ahmed Mithat Efendi's novels, the subject of love before or outside of marriage almost always takes place between a Turkish man and a Christian girl. It can be argued that the reasons behind this preference are closely related to the perception of the era. It is not easy for Ahmet Mithat or for the perception of the era to involve a Turkish and Muslim girl in such an adventure, even if it remains at the stages of feeling, meeting, corresponding, or talking" (Okay, p. 198).

Nevertheless, it can be argued that Ahmet Mithat does not adopt a conservative position that denies women rights; for example, granting women the right to see their prospective spouse before marriage and maintaining that the concept of honor is binding for both genders offer a noteworthy perspective on the author's attitude. Ahmet Mithat appears to regard betrayal, whether within marriage or in an extramarital relationship, as unacceptable. One of the foundations of this response by the narrator may be the author's views on the concepts of marriage, honor, and loyalty. The basic condition of honor may be understood as loyalty to one's spouse and abstention from infidelity; however, Ahmet Mithat may also signal an ironic approach to these subjects through the character of Trillo in the novel: When faced with the question, "But are only women bound by the tie of honor?", while one would expect him to give a moralizing response, his views are surprising to the reader: "By God, sir, I believe honor is a duty. I believe that if a person does not go beyond their duty, or if they do not let anyone know that they have, no harm comes to their honor" (Mithat, 1995). At this point, whether the author adopts an ironic stance remains open to debate. Given that Trillo is a Christian, his words may convey the author's views on the East–West opposition, a central problem of the period; at the same time, they may also reflect an effort to represent the virtues of Eastern culture.

However, throughout the novel, no Turkish, Muslim, virtuous male figure comparable to Trillo is presented to the reader. Given that Sailor Hasan is an exceptionally idealized protagonist, comparison with Trillo may be analytically misleading, since the character embodies the "ideal" in every sense. On the other hand, Ahmet Mithat may have intended to criticize a common understanding of honor through these conversations. Nonetheless, it is highly doubtful whether the readers of the period could perceive this criticism. As the reader's approach to the "novel," which emerged as a new genre in Tanzimat literature, is not yet fully known, the author's chosen narrative strategy may be of limited significance. It is also an unexpected attitude that Ahmet Mithat, who has a very strict and moralistic stance on the rules of marriage, does not insist on marriage lasting until death. The words addressed to a widow in the following excerpt are interesting in this respect: "However, let me first state that your being a widow does not diminish your value. I am not that bigoted. Does a woman become filthy by being a widow? Anyway, a bud called maidenhood is only

for smelling for a breath" (Mithat, 1995). The author's apparent disapproval of Muslim women's premarital relationships suggests that the quoted words may apply to Christian women. Ahmet Mithat's adoption of a didactic attitude and his presentation of this perspective to the reader may be significant insofar as they encourage loyalty to the virtues of Eastern civilization while depicting relationships in Western civilization. Hasan Mellah is a novel that takes place entirely outside of Turkish lands, and since most of the characters are foreigners, the reader does not have the opportunity to compare. However, when considering the perspective of the reader of the period rather than that of the contemporary reader, the reader may nevertheless be able to discern the difference between the culture and civilization they live in and what is conveyed in the novel. Ahmet Mithat appears to have confined his discussion in the novel to the marriage-honor-love triad, without addressing his views on other subjects. He also expressed his views on the concepts of social justice and equality within the framework of morality; even when he touched upon the institution of slavery in his novel, he did not go outside this framework: “There is a heart inside that chest and a brain inside that head that cannot accept that a child of a mother and father like you and me is sold like goods at an auction! Even though God has created everyone with their own freedom, he sees it as completely contrary to the virtues of humanity and civilization” (Mithat, 1995). The extent to which Ahmet Mithat's approach to the institution of slavery constitutes social rebellion remains open to debate; the objection to slavery in this novel may be attributable chiefly to the narrator's emotional reaction and belief in God.

Ahmet Mithat defines God's greatest attribute as justice; those who believe in this God should also avoid oppression and discrimination: God, by this account, could not be a tyrant. Oppression, understood as the pursuit of benefit beyond one's rights, is incompatible with divine justice; God, who is understood to have no interest in worldly gain, created the world and its beings so that they could benefit from one another. Accordingly, justice may be understood as the attribute most befitting God (Mithat, 1995). Ahmet Mithat appears to have addressed the economic aspect of this practice while omitting social criticism of its broader dimensions in his work. The personal stance of Ahmet Mithat, one of the leading intellectuals of the Tanzimat period, against this institution may be related to his respect for human dignity. The fact that slaves were considered part of the household over time in Ottoman society, whereas in Western societies—especially in the United States—slaves were primarily perceived as commercial commodities and not seen as "human," may help explain the author's opposition. On the other hand, the author's mention of a detail regarding the institution of slavery in the comparison of Eastern and Western civilizations may indicate a more substantive critical perspective on this subject.

From time to time, although he does not explicitly state the truth he wishes to express, he steps outside the plot of the novel and addresses the reader directly: "However, from our saying 'it could be understood,' one should not assume that everyone has understood. We meant to say, 'If attention had been paid, then it could have been understood.'" (Mithat, 1995) This approach by Ahmet Mithat appears to have attracted the attention of later literary critics. Tanpınar defined Ahmet Mithat with the expression: "He has no art; he always has good intentions directed toward the public" (Tanpınar,). Although the author's benevolent intention is significant, his pioneering contribution to Tanzimat literature may also reside in the novelistic technique he sought to establish. This novelistic technique might appear inadequate from today's perspective if the characteristics and conditions of that period are not taken into account; however, the diversity of language and discourse in his works may position him as a founder of the novel genre in Turkish literature. While accepting the author as the founder of the novel, Jale Parla emphasizes this feature: "His novels are mosaics of language and discourse that include all other writing styles he applied, summarized, conversational, informative, advisory, notifying, reasoning on human nature and social rules, and making East-West comparisons. [...] in my opinion, precisely because of the diversity of language and discourse in these works, he should be considered the founder of the novel in Turkish literature" (Parla, 2000). In the preceding

quote, Jale Parla has listed the fundamental characteristics of the Ahmet Mithat novel. These characteristics may also elucidate why Ahmet Mithat's works are not readily classified as romances. If the author had handled the themes he addressed by leaving, as understood today, a distance between himself and the reader, and without guiding the reader to this extent, it is highly probable that no one would have doubted that he was writing a novel. However, Ahmet Mithat, in his own words, "has not offered fruit to hungry people." He consciously aimed to accustom the reader to the novel genre with a didactic approach. His work may have facilitated the transition from the folk-tale tradition to the novel, extending its readership beyond intellectuals to the broader reading public. In addition to his identification with readers, which drew them into the fictional universe, the author's "pure and childlike" attitude may have contributed to the wider reception of his works.

Conclusion and Discussion

Ahmet Mithat's positioning of himself as the author/narrator and his interrupting the narrative where he deems necessary to explain his thoughts or comments may be regarded as among the novel's most consequential features. Ahmet Mithat's rationale for guiding readers encountering the novel genre for the first time is understandable, although the approach may be difficult for contemporary readers to grasp. It may be inferred that Ahmet Mithat held the conviction that readers were deprived of the essential information to make the necessary inferences; it can also be argued that the author's use of traditional narrative features as fundamental components of his work stemmed from a similar motivation. When the work is examined within this framework, the polyphony of the narrative and the use of symbols and metaphors as a novelistic technique are instrumental in maintaining the curiosity and interest of the readers.

Ahmet Mithat achieved considerable success in sustaining reader interest and anticipation through Hasan Mellah. When evaluated independently of rigid and traditional attitudes regarding literary genres, the work could also create an aesthetic experience for contemporary readers. Beyond the dominant attitude of the narrator, Hasan Mellah features a carefully constructed plot. Although there are many themes in the work, it is noteworthy that the time and space allocated to each are quite balanced. Accordingly, the work may more aptly be classified as a novel. The fact that the novel has been predominantly perceived and defined as a "romance" to date is also decisive for Ahmet Mithat in terms of the attitude and reaction of the reading audience during the Tanzimat period. Moreover, after the novel was published, the intense desire of the readers not only to learn the end of the love between Hasan and Cuzella but also to have the love stories of the characters in the background resolved supports the validity of the observations and determinations included in this study.

Two features appear particularly significant in defining the work *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets* as a novel: the multi-layered nature of the text and the use of time that does not progress linearly and allows for flashbacks. It does not seem possible to speak of the existence of a singular plot in the text; indeed, the integration of sub-plots and characters serves as a strategic technique that leads the reader to a multifaceted mode of reading. Returning to the past and describing events in detail while providing information about characters in the main plot or sub-stories may result from the flexible use of time. The limited scholarship devoted to a more detailed examination of the diversity of Ahmet Mithat's works and his techniques—including explanation, digression, direct address to the reader, and framing within fiction—appears noteworthy. In accordance with the title of "teacher" he assumed, Ahmet Mithat appears to have constructed the experiences of the characters in his work in a way suitable for increasing the reader's knowledge on subjects of civilization and development. The fictional plane taken from Alexandre Dumas's *The Count of Monte Cristo* in the work appears to have been blended with elements unique to Ottoman society; it may also have sought to foster a new "reading audience". It can be argued that this approach of Ahmet Mithat is consistent with his evaluation of the narrative as an educational environment to increase

the public's level of knowledge and awareness, rather than just a tool for entertainment. In this study, the findings suggest that

Ahmet Mithat's narratorial position appears to be shaped by his conception of the work as a pedagogical instrument. The narrator may be understood as an omniscient figure who retains control over textual details and interrupts the narrative, when necessary, to offer didactic commentary. In the novel, which rose as a new literary genre in the nineteenth century, such a narrator-narrative-reader relationship seems difficult to accept. Ahmet Mithat likely understood these features of the novel, which is a Western literary genre, quite well. This study examines whether *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets* may be classified as a romance, a novel, or an intermediate work in the transition from traditional to modern. The analysis suggests that the author constructed the plot within the framework of traditional narratives. However, structural evidence indicates that Ahmet Mithat incorporates himself into the work as a particularly influential authorial narrator. This configuration may have emerged because Ahmet Mithat appears not to have regarded the novel as a genre whose appeal derives primarily from the adventure-filled plots of Western traditional narratives. Ahmet Mithat, adopting a paternalistic and didactic narratorial position, appears to blend the narrative components deliberately and to draw the reader into the text, thereby producing a work that may be understood as transitional between traditional and modern forms. In *Hasan Mellah or Secrets Within Secrets*, written during a period of transition, it may be argued that Ahmet Mithat conveys his reflections on Ottoman society, social morality, and values in the face of Western modernity with considerable efficacy. Accordingly, the analysis suggests that Ahmet Mithat's work, although initially approached primarily through literary classification, cannot be reduced to an effort to write a novel by departing from traditional narratives and adopting new techniques. With this feature, *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar* may be understood as a space of creative freedom for Ahmet Mithat rather than as an imitation or adaptation. This space of freedom that Ahmet Mithat granted himself allowed him to develop his own unique novelistic techniques, and thus the author continued his adventure from romance to novel.

When Tanzimat literature is understood as marking a transition involving the recognition of new literary genres adopted from the West, Ahmet Mithat's work titled Hasan Mellah can be considered close to the novel genre. This determination has been questioned on the basis of the narrator’s position and the narrative techniques employed. A more detailed examination may show that Ahmet Mithat can be considered the founder of the novel genre in Turkish literature. Contemporary readers may evaluate this work, written during the transition period, as one that "does not carry all the features of a novel"; however, when the general characteristics of the period are taken into account, the transitional features of Hasan Mellah from romance to novel may be discerned. This situation also makes it possible to interpret the work as a hybrid genre, but this hybridity may not diminish its effective deployment of novelistic techniques. Ultimately, the work serves as a testament to the author’s conscious synthesis of Eastern oral storytelling traditions and Western narrative structures, thereby redefining the parameters of prose fiction in late nineteenth-century Ottoman letters.

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ANKARA SCIENCE UNIVERSITY

Ahmet Mithat'ın Anlatı Teknikleri Açısından Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar Üzerine Bir Okuma

Giriş

Tanzimat Edebiyatı'nın erken dönem yazarlarından Ahmet Mithat, bilgilerini halkın okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi amacıyla aktarmış; çoğu zaman yazar kimliğinden ziyade pedagojik bir işlevselliğin icra edilmesi ve eserlerindeki söylem tercihleri nedeniyle "Hace-i Evvel" (İlk Öğretmen) olarak anılmaya başlamıştır. Gazeteci, çevirmen, hikâyeci, romancı, devlet adamı kimliklerine sahip olan yazarın tiyatro, seyahatname, biyografi, tarih, yaşamöyküsü, roman tarihi ve sanatı, felsefe, askerlik, ekonomi/iktisat, teoloji, okul kitabı gibi birbirinden bağımsız çok geniş bir yelpazedeki telif eserlerinin yanı sıra Batı edebiyatından yaptığı çevirilerin sayısı dikkat çekmektedir. Ahmet Mithat'a "Kırk beygir gücünde yazı makinesi" sıfatını yakıştıran bazı aydınların, dolaylı ve alaycı bir söylemle yazarın yapıtlarının edebi değerden yoksun olduğunu öne sürdükleri değerlendirilmektedir (Ayyıldız & Albayrak, 2019). Ancak, söz konusu eleştirilerin yazarın üretkenliği ve edebiyat anlayışı üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu düşünülebilir. Belirtildiği gibi çok farklı türlerde eserleri olmasına karşın Ahmet Mithat, hikâye ve roman türlerine odaklanmıştır. Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar eserinin edebi türüne odaklanan bu çalışmada yazarın geleneksel anlatı türlerinden romana geçişte kullandığı tekniklerin kapsamlı ve açık şekilde incelenmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın devamında referans verilen halk hikâyeleri, romans ve roman kavramlarının tanımlanması gerekmektedir; Ahmet Mithat'ın okurunu romans formundan romana yönlendirme sürecinin analizi için geleneksel türlerin epistemolojik özelliklerinin irdelenmesi elzem görünmektedir.

Halk Hikâyesi, Romans ve Roman

Sözlü edebiyat mahsulü olan halk hikâyeleri, toplumsal ve kültürel değerlerin ve inanç dizgelerinin yansıtılması işlevini üstlenmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan halk hikâyelerinde ana çerçeve aynı kalmakla birlikte yaşanan dönemin özelliklerine ve hikâyeleri dinleyenlerin beklentilerine göre öyküler farklılıklar gösterebilmektedir. Halk hikâyelerinin önemli işlevleri arasında tarihsel olaylarla toplumsal, ahlaki ve dini değerleri birleştirerek kuşaklar arasında aktarılmasını sağlaması yer alır. Anlatıcı ve dinleyiciler arasındaki etkileşimli iletişim kanalı vasıtasıyla anlatılan hikâyenin tesir gücünün pekiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Anlatı teknikleri açısından değerlendirildiğinde halk hikâyelerinin son derece açık bir yapısı olduğu söylenebilir. Giriş kısmını takiben olayların teferruatlı bir biçimde işlendiği gelişme evresine geçiş sağlanmaktadır ve anlatıcı sonuç bölümünde dinleyenlere hikâyeden çıkarılacak dersleri aktarır. Olay örgüsü açısından bakıldığında ise öncelikle bir kahramanın yolculuğu ana motifi oluşturur. Ana karakter geçerli bir nedenle yola çıkar, yolculuğu boyunca çeşitli zorluklarla karşılaşır, mücadele eder ve hikâyenin sonunda amacına ulaşır. Yolculuk boyunca anlatılan olaylar

aracılığıyla gerilim en üst noktaya taşınır ve dinleyicinin ilgisi canlı tutulur. Olayların çözümlendiği sonuç bölümünde anlatıcı dinleyiciye vermek istediği mesajları da aktarma fırsatı bulur.

Halk hikâyelerinin başlıca konuları arasında aşk, cesaret, adalet, iyi ve kötü arasındaki mücadele yer almaktadır. Bu konular, etnik köken, dini inanç, içinde yaşanılan coğrafya gibi farklılıklardan bağımsız tüm insanlara özgü deneyimler olup farklı dinleyici kitlelerine uyarlanabilir ve anlatılabilir. Karakterler de konular gibi tüm toplumlarda görülebilecek kişilik özelliklerine sahiptir. Genellikle toplumun değerlerini özümsemiş, cesur ve erdemli bireyler olarak betimlenirler. Karşılarındaki karakterler ise açgözlülük, hırs, aldatma, vahşet gibi hiçbir şekilde olumlanmayan özellikler taşımaktadır. Ana karakter ile antagonist arasındaki çatışma, anlatıcının ahlaki öğretilerin aktarılması ve toplumsal değerlerin pekiştirilmesine yönelik bir zemin hazırlıyor olabilir. Halk hikâyelerinde amaç, dinleyenleri eğlendirmenin yanı sıra eğitmektir. Dinleyenler, anlatılan karakterlerle özdeşleşebilir, iyi olanı içselleştirip kötü olana karşı bir tutum benimseyebilir. Halk hikâyeleriyle ortak pek çok özelliğe sahip olan "romans", Doğu'da geleneksel olanın Batı'daki karşılığı olarak görülebilir.

Batı edebiyatında edebi tür olarak romans, antik dönemden romanın ortaya çıkması ve yaygınlaşmasına kadar önemli bir anlatı biçimi olmuştur (Uçak, 2018). İnsanlar arasındaki ilişkileri ve toplumsal değerleri yansıtan romans, her dönemde okurların ilgisini çekmeyi başarmıştır. Romansın tarihi, aşk ve tutkunun yüceltildiği antik dönem anlatılarına dek uzanmaktadır. Erken dönem örneklerinde idealize edilmiş ilişkiler ve aşkını bulmak için tehlikeleri göze alarak yolculuğa çıkmanın soyluluk olarak görülmesi ön plana çıkan romans türü zaman içinde değişikliklere uğramıştır. Kültürel dönüşümler ve tarihsel olaylar sonucu değişen romans türünde aşk, bireysel özgürlük, kadın-erkek rolleri temaları daha ayrıntılı işlenmiştir. Romans türünü diğer anlatı formlarından tefrik eden birkaç temel karakteristik özellikten söz edilebilir; zira türün kendi iç mantığı, anlatısal yapısının inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Romansın ana teması olan aşk, karakterlerin kimliklerini ve yaşamdaki seçimlerini belirleyen güçtür. Sevdiğine kavuşmak veya intikam almak için çıkılan yolculuklarda karakterlerin karşılarına çıkan zorluklar, düşmanlarının meydan okuması, karakterlerin yaşadığı çatışmalar aracılığıyla romansın sürekliliği sağlanır ve okurun merakı canlı tutulur. Yaşanan çatışmalar, dış etkenlere bağlı olabildiği gibi karakterlerin kendilerini güvensiz hissetmeleri ya da karakterler arasındaki ilişkilerdeki değişimler gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Ancak, romans türünün kurgusal yapısına uygun şekilde olaylar çözümlenir ve bir kez daha aşkın gücü vurgulanır.

Romans türünün yapısını oluşturan bir diğer önemli özellik de okurla duygusal bağ kurulmasıdır. Okurların da karakterlerin yolculuklarına, yaşadıkları sevinç ve mutluluklara, yenilgi ve zaferlere ortak olması amaçlanır. Bu bağı sağlamak için canlılığıyla okuru içine çeken bir serüven kurgusu son derece etkilidir. Okurun karakterlerle kurduğu özdeşleşme süreci, diyalogların yoğun kullanımıyla pekiştirilmekte olup bu durum anlatının çekiciliğini artırabilir. Özellikle duygusal bağ kurmaya odaklanan romans türünde anlatıcının gerçek olayları okura yansıtma biçimi belirleyici niteliktedir. Dönemin toplum yapısı göz önünde bulundurulduğunda metni anlamanın yanı sıra okurların diğer okurlarla arasında bir bağ hissetmesi de sağlanmaktadır.

Romans türündeki eserlerde yer alan karakterler, gerçek yaşamdaki mücadelelerinin sonucu iç çatışmalar da yaşayan bireyler olarak okur karşısına çıkar. Kendi arzuları ile dışsal baskılar arasında bir gerilim yaşayan karakterlerin deneyimleri, okur nezdinde evrensel bir niteliğe bürünebilir. Bu bağlamda, okurlar kendi yaşadıklarının bir yansımasını da eserlerde görebilmektedir. Ancak yaşanan olaylar ne kadar farklı olursa olsun sonunda aşk, soyluluk ve erdem yüceltilir. Bu durumun romansın temaları ile de uyumlu olduğunu belirtmek indirgemeci bir çıkarım olmayacaktır.

Edebi tür olarak romansın özelliklerini belirleyen temel motifler arasında aşk, tutku ve kimlik algısı yer alır. Bu motiflerin hem romantik anlatılar oluşturmak için hem de toplumsal kurallar ve beklentiler çerçevesinde karakterlerin tutumlarını ve kimlik algılarını yansıtmak için kullanıldığı

sıklıkla görülür. Evrensel bir tema olan "hayatının aşkını aramak", her dönemde romansın ana eksenini teşkil ettiği ve okur ilgisini cezbettiği görülmüştür.

Çatışma, romans türünde belirleyici bir unsur olarak nitelendirilebilir. Çatışmaların, karakterlerin kişilik yapılarını ve değişim süreçlerine verdikleri tepkileri yansıtma bağlamında önemli bir işlevselliğe sahip olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca, sürekli gerilimin ortaya çıkardığı anlatısal merak, okurun metinle olan etkileşimini sürdürmesini kolaylaştırabileceği öngörülebilir. Çatışmaların sona ermesinde seçilen anlatım, karakterlerin ve/veya okurların kendilerini daha iyi tanımasını, aşk hakkındaki düşüncelerinin derinleşmesini ve romantik ilişkilerin kadın ve erkek üzerindeki dönüştürücü gücünü fark etmesini sağlayacak şekilde seçilmelidir. Öte yandan, kimi eserlerde romanslarda idealleştirilen ile gerçek yaşamdaki aşk arasındaki farklılıkların okurun çok katmanlı anlatıları anlayabilecek düzeye gelmesi için anlatıya eklendiğine de rastlanılmaktadır. Romansın ana çerçevesi aynı kalacak şekilde olayların farklı şekilde anlatılmasına izin veren esnek yapısı, okura farklı mesajlar vermeyi de olanaklı kıldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda yazarlar, romansın kurgusal imkânlarını kullanarak bireysel duyguları toplumsal gerçekliklerle harmanlamakta ve böylece okurun kendi yaşantısına dair eleştirel bir perspektif geliştirmesine imkân tanımaktadır.

On dokuzuncu yüzyılda yalnızca Osmanlı edebiyatında değil, tüm Batı edebiyatlarında yeni bir edebi tür olarak ortaya çıkan ve yükselişe geçen "roman"ın, etimolojik olarak "bir türde anlatı" ya da "yazılı metin" anlamlarına geldiği ileri sürülebilir. Roman türüne bakıldığında öncelikle anlatının hikayeden uzun olması, karakterlerin yapısı ve anlatıda yer alma şekilleri, mekan, zaman, olay örgüsünün farklılığının, edebi bir ayrışmaya işaret ettiği söylenebilir. Modern romanın en dikkate değer özelliği, tarafsız bir perspektiften toplumsal olayları inceleme zemini sağlaması, olay örgüsünün ise toplumsal dönüşümlerin etkilerini yansıtacak şekilde oluşturulmasıdır. Geleneksel anlatılarda idealize edilen tipler; iyi karakterler karşısında kötü karakterler, ana çerçevesi belli, yalnızca ayrıntıları farklılık gösteren sözlü anlatı konuları; her ne zorluk yaşanırsa yaşansın iyilerin kazanacağının kesin olması ana özelliklerini oluşturur. Roman ise modernleşme süreçleri sırasında doğan bir tür olarak insanlara ve topluma ilişkin düşünceleri kurgusal zeminde aktarabilme ve yapısal bileşenler—yer, zaman, karakter, anlatıcı, olay örgüsü—aracılığıyla yeniden şekillendirebilmektedir. Geleneksel anlatılardan başlıca farkı ise "birey"e odaklanmasıdır. Okurun karşısında aşina olduğu tipler değil, özellikle dönüşüm süreçlerinde kendi yaşamlarını sürdürme kaygısı taşıyan kişiler vardır. Her bir okur için roman okuma deneyimini farklı kılan başlıca özellik ise tesadüfler ile değil, neden-sonuç ilişkileri ile şekillenen olay örgüsüdür.

Ahmet Mithat ve Roman Anlayışı

Muharrem Dayanç, Ahmet Mithat'ın romancılığı ekonomik ve edebî anlamda bir meslek haline getiren ilk edebiyatçı olduğunu vurgulayarak, yazarın insanları ve hayatı sürekli gözlemlediğini ve onlarla arasına mesafe koymadığına dikkat çektiğini ifade etmektedir (Dayanç, 2014). Nüket Esen'in ise "Ahmet Mithat'ın Okuyucusu" başlıklı çalışmasında yazarı benzer bir şekilde kavramsallaştırdığı söylenebilir: "[Okurlarını] çok iyi tanır ve roman ve hikâyelerini onların istekleri doğrultusunda kurar. Kurmacaların giriş bölümlerinde okuyucusuyla yakın ilişki kurmaya çalışarak onlara okuyacakları roman veya hikâyeyi nasıl okumaları gerektiğini öğretmeye çabalar" (Esen, 2012). Ahmet Mithat erken dönem eserlerinden *Hasan Mellâh Yahut Sır İçinde Esrar*'ın önsözünde bir yandan okurlarına eserini tanıtırken öte yandan döneminde kendisine yöneltilen ve yöneltilebilecek eleştirilere de yanıt verir:

Ahmet Mithat, kendisine halkın bilgi düzeyini artırma misyonunu yüklemiş bir yazardır. İlk kitabına "Hace-i Evvel" adını vermesi bu açıdan dikkate değerdir. Bu hedef doğrultusunda, yapıtlarını her zaman halkın anlayabileceği bir dilde ve yazım şeklinde kaleme almıştır. Ancak, bu noktada ortaya çıkan sorunsal tartışmayı yönlendirir niteliktedir: Ahmet Mithat'ın tercih ettiği bu yaklaşımın, yazarın roman tekniğinin yetersiz olup olmadığına ilişkin yeterli kanıt sağlayıp

sağlamadığı hususunda bir belirsizlik teşkil ettiği ileri sürülebilir. Yazar olarak Mithat bilinçli olarak edebi eser vermediğini belirtir ve hemen ardından son derece önemli bir saptamasını dile getirir: "[N]üfusunun yüzde doksan dokuzu koyu bilgisizlik içinde olan bir memlekette, en basit düşünceleri sökemeyen kimselere "edebi" eser vermek, aç bir kimseye meyve ikram etmek kadar yersiz bir davranıştır" (Kudret, 1962). Bu doğrultuda, Ahmet Mithat'ın halk hikâyelerinin özelliklerini kullanmasının da yazarın üstlendiği misyona uygun bir seçim olduğu söylenebilir. Bu seçimin de halkın bilgi düzeyini artırmaya katkıda bulunduğu değerlendirilebilir çünkü bu hikâyeler, halkın daha alışık olduğu ve daha büyük bir ilgiyle okuduğu (aslında dinlediği) hikâyelerdir. Ancak anlaşılırlık düzeyini artırmak amacıyla başvurulan bu yöntemin, Ahmet Mithat'ın yapıtlarında eş zamanlı olarak tatbik ettiği roman tekniğini arka planda bırakmadığı ileri sürülebilir. Jale Parla "Ahmet Mithat Efendi romanın kuramını yapmadan uyguluyordu" diyerek bu duruma dikkat çekmektedir (Parla, 2000). Kenan Akyüz ise Ahmet Mithat üzerine çalışmalarında halk hikâyelerine özgü tüm özellikleri yazarın tek bir yapıtında bulmanın olanaklı olmadığını vurgularken "bu sebeple Ahmet Mithat 'halk hikâyeleri' değil; halk için hikâyeler ve romanlar yazan büyük bir yazar olduğunu kabul etmek yerinde olur" ifadesini kullanır (1911-1996, n.d.). Bu doğrultuda Jale Parla ve Kenan Akyüz'ün saptamaları; Ahmet Mithat'ın yazın anlayışının iki temel özelliğini—roman tekniğinin ve halk hikâyelerinin birlikte kullanılması—aktarmak açısından birbirini tamamlar niteliktedir. Bu değerlendirmelerden de anlaşılabileceği gibi, Ahmet Mithat'ın halk hikâyesi özelliklerini etkin ve başarılı şekilde kullanmasının temel nedeninin bilinçli okuru yapıtlarına çekmek olduğu ileri sürülebilir. Türk edebiyatının önde gelen eleştirmenlerinden Berna Moran ise Ahmet Mithat'ın Hasan Mellah romanında halk hikâyelerinin bölümlenmesinin—yani iki kişi arasında aşkın doğuşu, sevgililerin ayrı düşmesi, tekrar kavuşmak için verdikleri mücadele, evlilik veya ölümle gelen son—bulunduğunu belirtir (Moran, 1997).

Ahmet Mithat, eserlerinde esas olarak Doğu ve Batı medeniyetleri ile İslam ve Hristiyanlık dinlerini karşılaştırır. Ahlâk, evlilik, namus ve aşk gibi konuları bu temel ayrım içinde ele alır. Romanlarında, ilk romanındaki Hasan Mellah gibi idealize edilmiş karakterler üzerinde durur. Bu karakterler Türk, Osmanlı ve Müslüman kimlikleriyle öne çıkarken, yazarın İslam düşünce ve hareketinin temsilcisi olan bu figürleri ideolojik bir çatışma ortamına sürüklemekten imtina ettiği gözlemlenebilir. Doğru olanın İslam'dan kaynaklandığını ve bu dinin inanç ve ibadetten öte bir dünya görüşü sunduğunu düşünen Ahmet Mithat'ın idealize ettiği karakterlerin Türk, Osmanlı, Müslüman kimliği taşıması yazarın dünya görüşünün romana aktarım örneklerinden biri olarak görülmektedir. Ahmet Mithat'ın anlayışında medeniyet "ilerleme, din ve ahlâk" kavramlarının bütününü kapsar. Doğu ve Batı karşılaştırması yaparken temel olarak benimsediği bu düşünce yazarın dünyaya bakışını da—bağlantılı olarak varoluşunu anlamlandırma şeklini de—günümüz okuruna sunar. Avrupa'da medeniyet ve dinin bir tür çatışma içinde olduğunu çeşitli aracı unsurlarla ortaya koyan yazar İslam'ın üstünlüğünü de hem medeniyeti hem de dini kapsayan bir inanç olduğuna bağladığı ileri sürülebilir. Bir anlamda inanç ve ibadet ikilisine hapsolmamış İslam dinini kendisinin ahlâk ve medeniyete ilişkin görüşlerini de ekleyerek zenginleştirir. Bu noktada Ahmet Mithat'ın bir yazar olarak neden İslam ve Hristiyanlık üzerinde bu kadar odaklandığı sorusu akla gelebilir çünkü bu konuyu ele alan pek çok kişiden farklı olarak ideolojiye ve dine dayalı propaganda yapma kaygısı taşımadığı düşünülebilir. Orhan Okay yazarın kendi anlatısına dayanarak konuya şu şekilde açıklık getirmektedir: Ahmed Midhat'a göre o yıllarda vapurlarda gezinti yerlerinde alenen bilhassa Osmanlı kadınlarına Hristiyanlık propagandası yapılmaktadır. Bu yüzden Müslüman halkın Hristiyanlık karşısındaki tavırlarının daha net belirmesi için hem Hristiyanlığı hem de Müslümanlığı iyi tanıması gerekir.(Okay, s. 246) Ahmet Mithat'a göre din Osmanlı kültürel yapısının en önemli bileşeni hatta temeli olduğu için kültürel bütünlüğü sağlayabilmek için dini de iyi bilmek gerekliliğini savunan yazar Avrupa'dakinin aksine dinin medeniyetle ikili karşıtlık içinde bulunmadığı görüşünü temellendirmektedir; bu doğrultuda söz konusu bilincin inşası için her iki disiplini de yetkin biçimde bilmenin gerekliliği vurgulanabilir.

Olayın bölümlendirilmesi ve anlatı akışı ilk bakışta halk hikayelerinin yapısını çağrıştırıyor görünmektedir; oysa anlatıcının yeni bir anlatı tekniği olan romanı okura tanıtma gayreti ve Tanzimat Edebiyatı'nda bu türe meşruiyet kazandırma çabası, eseri halk anlatısı formundan uzaklaştırmaktadır. Bu bağlamda yazarın tek bir romanında halk hikayelerinin tüm tekniklerini kullanmasında okurun yaklaşımı belirleyici olmuştur; Ahmet Mithat'ın burada yapıtına eklediği ve okurların aşina olduğu halk hikayelerine özgü anlatım tekniklerini kullanarak daha geniş kitlelere ulaşmayı amaçladığı söylenebilir. Aynı zamanda giderek romana özgü teknikleri daha çok kullanarak "roman okuru" olarak tanımlanabilecek roman anlatı tekniklerini bilen ve eleştirel tutum sergileyebilen birey sayısını artırmak için çok yoğun çaba sarf etmiştir; Tanzimat edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Ahmet Mithat günümüz okurunun bireysel olarak yapabildiği roman tekniklerini o dönemde tanıtmaya çalışmıştır. Yapıtlarında sürekli olarak okurlarını uyarması ve anlayamayacaklarını düşündüğü noktalara geri dönüş yapması ile okurlarını daha dikkatli okumaya yönlendirmesi de "anlaşılabilirliği" artırma hedefinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Anlatı Teknikleri Açısından *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar*

Romanın ana karakteri Hasan Mellah (Denizci Hasan) 1772 yılında Fas'ta doğan, devlet kademesinde danışmanlık yapan ataları olan, tanınmış ve varlıklı bir aileden gelmiştir. Kendisini denizcilik eğitimi alması için Cadiz'e gönderen babası Sîdî Osman, aynı zamanda Pavlos ile ortak olur. Roman kurgusunun kilit noktalarından ilki, bu anlatı kesitinde belirginleşmektedir. Tüm ortakların konumlarına göre Pavlos adını ve imzasını kullanma yetkisi vardır; bir başka deyişle, okurun karşısında beş Pavlos ve onların da imzalarını kullanmasına izin vereceği sayısız Pavlos imzası vardır. Olay örgüsünü daha da karmaşık hale getiren ve olayları öngörmeyi neredeyse olanaksız kılan gelişme ise isyancıların tahttan devirmesinin ardından Sîdî Osman'ın kendi onuru için Fas'a dönmesi ve isyancı bir grup tarafından hem kendisinin öldürülmesi hem de tüm ailenin katledilmesidir. Hasan Mellah perspektifinden değerlendirildiğinde, yaşamının ve benimsediği değerlerin tümüyle yıkıma uğradığı söylenebilir. Can güvenliği için yanına gittiği Pavlos'un ortaklarından Dominico Badia'nın da ailesinin katline ve mal varlığına el konulmasına karıştığını öğrenir. Tek bir şahsın olaylara müdahil olmasının sınırlı bir etkisi söz konusu olabilir; ancak bu kişinin Pavlos'un ortakları arasında yer alması, Hasan Mellah'ın aidiyet ve güven duygusunun tamamen sarsılmasına yol açmış olabilir. Bu durumun, intikam arzusuyla Fas'a geri dönme niyetini güçlendirdiği ileri sürülebilir. Ancak, babasına ihanet edenlerden Çaylak Yakup el-Deca'yı öldürdükten sonra bayılması ve korsanlar tarafından esir alınması ile olayların akışı değişmektedir. Korsanlar arasında bulunan babasının hizmetkarı Alonzo'nun Hasan Mellah'ı tanımasına karşın kimliğini açığa çıkarmaması, yine romans türüne özgü motifler arasında yer almaktadır. Korsanlar, İspanya'nın Cartagena bölgesindeki zengin bir kişi olan Alfons'un konağını soymaya karar verir ve Hasan Mellah da hırsızlık yapmak zorunda kalır.

Romanın başında denizcilik, isyan, intikam, korsanlık, kılık ve kimlik değiştirme gibi halk edebiyatına özgü motifler görülmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ise temalar ile yazarın kullandığı anlatı teknikleri birlikte incelenerek *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar* eserinin "roman mı yoksa romans özellikleri taşıyan bir geçiş yapıtı mı" sorunsalı üzerinde odaklanılacaktır. Öncelikle Fas'tan İspanya'ya uzanan olaylar, bir Akdeniz romanı ile karşı karşıya olunduğunu göstermektedir. Söz konusu coğrafi betimleme, yazarın coğrafya bilgisinin derinliğine işaret ettiği şeklinde değerlendirilebilir. Öte yandan, Fas kökenli bir Müslüman olan Hasan Mellah'ın tamamen farklı bir coğrafyada Hristiyan bir kültürdeki maceraları Ahmet Mithat'ın dinlere ilişkin görüşlerini aktarmasına zemin hazırlar. Tüm bu noktalarda yazarın anlatıcı olarak olaylara dahil olması ve didaktik bir söylem kullanması dikkate değerdir. Karakter isimlerine bakıldığında, isimlerin yabancı olması ve dönemin Osmanlı okurunun—hatta günümüz okurunun—karakterlerin nereli olduğunu, hangi dine ve değerlere inandığını, nasıl bir kültürden geldiğini takip etmesini zorlaştırdığı söylenebilir. Bu durum, yazarın romana müdahil olma ve okuru eğitme süreçlerini kolaylaştırdığı

gibi, olay örgüsüne hakim bir anlatıcı figürünün mevcudiyetiyle okurun merak ve heyecanının devamlılığını desteklediği şeklinde yorumlanabilir.

Ahmet Mithat, Jülyetta karakterinin okura takdimini müteakip kendine özgü anlatı tekniklerinin kullanımını yoğunlaştırmış görünmektedir. Eğitimli ve nezih bir genç kadın olarak resmedilen Jülyetta, babasının evlilik dayatması nedeniyle oldukça sıkıntılı bir tecrübe yaşamaktadır; nitekim karakter, komşuları Beşinci Pavlos (Dominico Badia) ile gerçekleşmesi beklenen izdivacı reddetme eğilimindedir. Görece anlayışlı bir baba figürü olarak resmedilen Alfons'un kızı ile konuşmalarında geçmişe dönülür: "Ben senin baban değil miyim? İşte sana bu evliliği teklif değil, emrediyorum. Emrimi yerine getirmezsen ne yapacağımı bilir misin?" (Mithat, 1995) Konuşma sırasında Alfons'un bir erkek figürü olarak ne kadar güçlü olduğunu kanıtlamadaki kararlılığı, kendisine yıllarca ihanet eden ve evlilik dışı bir çocuğu olan eşini nasıl öldürdüğünü anlatımına yansımıştır: "Anneni küçümsenemeyecek bir nâmus meselesi yüzünden kurban etmek gerekti, ben de göğsüne bıçak saplayarak bu vazifeyi yerine getirdim. Herhangi bir İspanyolun da yapacağı ancak budur" sözlerinin ardından "bu konuda kocaların geniş yetkisi vardır" diye eklemesi, Jülyetta'nın da babasını dinlemek zorunda olduğunu hissettirmektedir. Öte yandan, Ahmet Mithat'ın sözcük seçimine bakıldığında Alfons'un gerçekten kendi iradesiyle mi yoksa erkek egemen İspanyol toplumunun baskısıyla mı karısını öldürdüğü sorusu akla gelmektedir: "kurban etmek gerekti", "bu vazifeyi yerine getirdim" ifadelerindeki gereklilik ve vazife vurgusu, toplum değerlerinin etkisinin de oldukça güçlü olduğunu göstermektedir. Alfons ile kızı arasındaki diyalog boyunca yazarın anlatıya müdahil olmaktan imtina ettiği gözlemlenmektedir; nitekim bu tercihin, anlatıdaki doğallığı muhafaza ederken okurun merakını canlı tutma gayesi taşıdığı öne sürülebilir.

Eserde beklenmedik bir biçimde farklı bir olaya intikal edilmesi, kurgusal zamanın geleceğe projeksiyonu yahut okurun vukufiyeti adına geçmişe rücu edilmesi, Ahmet Mithat'a özgü anlatı stratejisini oluşturduğu ileri sürülebilir. Hasan Mellah'ın hırsızlık amacıyla Jülyetta'nın odasına girmesi ve söz konusu resimdeki idealize edilmiş figürle örtüşmesi, anlatıda halk hikâyeleri geleneğine özgü tesadüf motifinin stratejik bir kullanımı olarak değerlendirilebilir. Hasan Mellah'la göz göze geldikleri anda aralarındaki aşk başlar: "Ve o güne kadar o resimdeki simânın sâhibinin hayâliyle yaşayan Jülyetta bir anda Hasan'a tutuldu". (Mithat, 1995). Hasan Mellah'ı kitaplığının arkasındaki gizli bir bölmeye saklayan Jülyetta, aynı zamanda rahibe olan hocası Mari'ye tüm olanları anlatır. Mari'nin yardımıyla Hasan Mellah'ı rahip kılığında dışarı çıkarır. Ahmet Mithat, burada gerilimi en üst noktaya taşımak için okurun halk hikâyelerinden alışık olduğu "kılık değiştirme" motifini kullanır. Dominico Badia'nın Jülyetta ve Hasan Mellah arasındaki aşkı öğrenmesinden sonra Jülyetta'yı kaçırması ile yazar okurun merakını ve heyecanını daha da ileri taşır. Hasan Mellah'ın sevdiği kızı bulmak ve Dominico Badia'dan intikam almak için yola çıkması ile okur kendisini yeni bir serüven içinde bulur.

Birkaç yıl sürecek olan deniz yolculuğunda Hasan Mellâh pek çok kişiyle karşılaşır. Farklı karakterlerin mevcudiyeti, anlatı bünyesinde yan olayların kurgulanmasına olanak tanıyor olabilir. Ele alınan konuların halk hikayelerinde de görülmesi, bilinçli bir tercih izlenimi vermektedir. Ahmet Mithat seçtiği bu konular aracılığıyla aşk, ihanet, sadakat, dostluk ve evlilik hakkında kendi düşüncelerini de aktarır. Hasan Mellah, davranışları ve kişiliği ile yüceltilir. Jülyetta'ya kavuşmak için başladığı deniz yolculuğunun çok geniş bir coğrafyada geçmesi de romanın bir Akdeniz romanı ve bir macera romanı olarak sınıflandırılmasında etkili bir unsurdur. Hasan Mellah, İspanya, Fas, Fransa, Malta, Mısır, İskenderiye, İstanbul, Şam, Cezayir ve Marsilya'da başına gelen pek çok olaydan sonra ancak Jülyetta'ya kavuşur. Ahmet Mithat, tüm olayların sonuca vardığı noktada okurun karşısına yeni bir yan olay ve yeni tesadüfler ile çıkar. Hasan Mellah ve Jülyetta ile birlikte Cezayir'e yerleşen Alfons'un öldürdüğünü sandığı çocuk, karşısına Hasan Mellah'ın babasının hizmetkarı olan Alonzo çıkar. Alonzo'yu Jülyetta'nın kardeş olarak, Alfons'un da evlat olarak benimsemesi ile romanın da sonuna gelinir. Ahmet Mithat, eserini iyilerin kazandığı ve kötülerin cezalandırıldığı okurun aşina olduğu bir şekilde sonlandırır.

Yazarın Ele Aldığı Olaylar ve Değerler Açısından *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar*

Ahmet Mithat'ın eserlerine genel bir bakış, toplumsal meselelere ilişkin yazıları propagandaya dayalı olmaktan çok bilgilendirmeye dayalı olduğunu ortaya koymaktadır. Doğu ve Batı kültürlerini karşılaştırdığı ana çerçeve içinde Ahmet Mithat en çok ahlâk, evlilik, aşk ve namus konuları üzerinde durur. Bu çalışmada ele alınan *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar* eseri ilk okumada halkı eğitme amacına uygun salt eğlenceli bir hikâye olarak yorumlanabilir. Ancak daha eleştirel bir okuma, yazarın üzerinde durduğu konular aracılığıyla kendi değerlerini de okura aktardığını gösterir.

Yüzeysel bir okumada kadın ve erkeğin görünürde eşitlendiği bu romanın derinlemesine incelemesi, temel vurgunun toplumsal cinsiyet eşitliğinden ziyade, Müslüman kadınların Türk-İslam kültürünün gereklerini ihtiva eden namuslu bireyler olarak konumlandırılması üzerinde yoğunlaştığını düşündürmektedir. Evlilikten önce ya da evlilik dışı ilişkiyi yapıtlarında sık sık ele almasına karşın bu tip ilişkilerin her zaman bir Türk erkeği ile bir Hristiyan kızı arasında geçmesini Orhan Okay şöyle açıklar: Ahmed Mithat Efendi'nin romanlarında, evlilikten önce veya evlilik dışında aşk mevzuu hemen daima bir Türk erkeği ile bir Hristiyan kızı arasında cereyan eder. Bu tercihin ardındaki gerekçelerin, devrin telakkisiyle yakından ilişkili olduğu ileri sürülebilir. Bir Türk ve Müslüman kızını, duygu halinde veya görüşmek, mektuplaşmak, konuşmak safhalarında da kalsa böyle bir maceranın içine sokmak Ahmet Mithat için de devrin telakkisi için de kolay değildir" (Okay, s. 198) Bununla birlikte, Ahmet Mithat'ın kadına hiçbir hak tanımayan muhafazakâr bir çizgide yer almadığı ileri sürülebilir; örneğin, kadınlara evlenmeden önce eş adayını görme hakkının tanınması ve namus mefhumunun her iki cins için de bağlayıcı olduğunun savunulması, yazarın tutumuna dair dikkate değer bir perspektif sunmaktadır. Ahmet Mithat'a göre evlilikte veya evlilik dışı ilişkide ihanet kesinlikle kabul edilemez. Anlatıcının bu yanıtının dayanaklarından biri de yazarın evlilik, namus, sadakat kavramları hakkındaki görüşleri olabilir. Namuslu olmanın temel koşulu sadık olmak ve eşini aldatmamaktır; fakat Ahmet Mithat bu konulardaki olası ironik yaklaşımını da romanda Trillo karakteri aracılığıyla okura göstermektedir: "Fakat namus bağı ile yalnız kadınlar mı bağlı olur?" şeklinde bir soru karşısında Trillo'dan ahlaki ders niteliğinde bir yanıt vermesi beklenirken Trillo'nun görüşleri okuru şaşırtacak niteliktedir: "Vallahi efendim namus bence vazifedir. İnsan vazifesinin dışına çıkmaz ve yahut çıktığını kimseye duyurmazsa namusuna da bir zarar gelmez inancındayım" (Mithat, 1995). Bu noktada yazarın ironik yaklaşımı olup olmadığı tartışmaya açıktır. Trillo'nun Hristiyan olduğu düşünülürse yazarın dönemin temel sorunsallarından Batı-Doğu karşıtlığı hakkındaki görüşlerini Trillo karakterinin sözleri üzerinden aktardığı söylenebilir; aynı zamanda Doğu kültürünün erdemini yansıtma çabası da görülmektedir.

Ancak, roman boyunca Trillo ile karşılaştırılabilecek bir Türk, Müslüman, erdemli erkek figürü okura sunulmamıştır. Denizci Hasan'ın uç noktada idealize edilmiş bir ana karakter olduğu dikkate alınırsa burada Trillo ile karşılaştırma yapmak doğru bir yorum olmayacaktır çünkü ana karakter her anlamda "ideal" olanı temsil etmektedir. Öte yandan, Ahmet Mithat bu konuşmalar aracılığıyla yaygın bir namus anlayışını eleştirme yoluna gitmiş olabilir. Ancak, dönemin okurlarının bu eleştiriyi algılayıp algılayamayacağı son derece kuşkuludur. Yeni bir tür olarak Tanzimat edebiyatı'nda ortaya çıkan "roman" okurunun metne yaklaşımı henüz tam olarak bilinmiyorken yazarın izlediği yol pek de anlamlı görünmemektedir. Evlilikteki kurallarda son derece katı ve ahlakçı bir tutum sahibi olan Ahmet Mithat'ın evliliğin ölünceye kadar sürmesi konusunda ısrarcı olmaması da beklenmeyen bir tutumdur. Dul bir kadına yöneltilen ve aşağıdaki alıntıda yer alan sözler bu bakımdan ilginçtir: "Lakin, evvela şunu arz edeyim ki, sizin dul olmanız sizin kıymetinizi düşürmez. Ben o kadar mutaassıp değilim. Bir karı, dul olmakla çirkef mi olur? Zaten kızlık denilen konca bir nefesliğine koklamak içindir" (Mithat, 1995). Yazarın evlilik öncesi Müslüman kadınların hiçbir şekilde bir ilişkide bulunmasını onaylamadığı bilinmektedir; dolayısıyla alıntılan sözlerin Hristiyan kadınlar için geçerli olduğu varsayılabilir. Didaktik bir tavır benimseyen Ahmet Mithat'ın bu bakış açısını okura sunması, yazarın Batı medeniyetindeki ilişkileri aktarırken Doğu

medeniyetinin erdemlerine sadık kalmayı öğütlemesi bakımından önem arz etmektedir. Hasan Mellah tamamen Türk toprakları dışında geçen bir roman olup karakterlerin çoğu yabancı olduğu için okur karşılaştırma şansı bulamamaktadır. Ancak bugünün bakış açısından değil de dönemin okurunun bakış açısı dikkate alındığında okurun kendi yaşadığı kültür ve medeniyet ile romanda aktarılanlar arasındaki farkı gözlemleme yetisine sahip olduğu kuşkusuzdur. Ahmet Mithat romanda yalnızca evlilik-namus-aşk üçlüsü içinde kalmıştır ve başka hiçbir konudaki görüşlerine değinmemiştir. Sosyal adalet ve eşitlik kavramlarına ilişkin görüşlerini de ahlak çerçevesinde ifade etmiş; romanında kölelik kurumuna değindiği anlarda dahi bu çerçevenin dışına çıkmamıştır: O göğsünün içinde bir yürek kafasının içinde de bir beyin var ki senin benim gibi ana-baba evladının adeta mal gibi haraç mezat satılmasını kabul edemiyor! Cenab-ı Hak herkesi kendi hürriyetine sahip yaratmış olduğu halde; insanlığın medeniyetin faziletlerine tamamıyla aykırı görüyor.(Mithat, 1995) Ahmet Mithat'ın kölelik kurumuna yaklaşımının tam olarak toplumsal başkaldırı olup olmadığı tartışmaya açıktır; bu romanda köleliğe yöneltilen itiraz daha çok anlatıcının duygusal tepkisinin ve Tanrı inancının sonucudur.

Ahmet Mithat, Tanrı'nın en büyük vasfını adalet olarak tanımlamaktadır; bu Tanrı'ya inananlar da zulüm ve ayrımcılıktan kaçınmalıdır: Allah, asla zalim olamaz. Çünkü zulüm, bir menfaat karşılığında hakkın dışına çıkmak demektir; Cenab-ı Hakk'ın hiçbir şeyden hiçbir zaman menfaati yoktur. O, dünyadaki ve ondaki varlıkları, o varlıkların birbirinden faydalanmaları için yaratmıştır. O halde Tanrı'ya yaraşan adalettir! (Mithat, 1995). Ahmet Mithat, kölelik kurumunun ekonomik boyutunu ele alan toplumsal eleştirilere eserinde yer vermemeyi tercih etmiştir. Tanzimat döneminin önde gelen aydınlarından biri olan Ahmet Mithat'ın kölelik kurumuna karşı kişisel duruşu, insan onuruna saygısı ile ilişkilidir. Osmanlı toplumunda kölelerin zamanla ev halkından sayılması ancak Batı toplumlarında—özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde—kölelerin öncelikle ticari meta olarak algılanması ve "insan" olarak görülmemesi yazarın karşı duruşunun temel nedeni olarak açıklanabilir. Öte yandan yazarın Doğu ve Batı medeniyetlerinin karşılaştırılmasında kölelik kurumuna ilişkin bir ayrıntıya değinmesi bu konuda yüzeysel olmaktan çok derinlikli bir eleştirel bakışı sergilemektedir.

Zaman zaman, ifade etmek istediği gerçeği açıkça söylememekle birlikte, roman olay örgüsünün dışına çıkarak doğrudan okura seslenir: "Lakin 'anlaşılabildi' deyişimizden, herkesin de anlamış olduğunu anlamamalıdır. 'Eğer dikkat edilmiş olsaydı, o zaman anlaşılabilirdi' demek istedik." (Mithat, 1995) Ahmet Mithat'ın bu yaklaşımı sonraki dönemlerde yazın eleştirmenlerinin ilgisini çekmiştir. Tanpınar, Ahmet Mithat'ı "Onun sanatı yoktur; daima halka yönelen iyi niyetleri vardır" ifadesiyle tanımlamıştır (Tanpınar, n.d.). Yazarın sergilediği bu iyi niyet, önemli bir etken olmakla birlikte Tanzimat edebiyatının öncüsü olarak yerleştirmeye çalıştığı bir roman tekniği vardır. Yazarın roman tekniği o dönemin özellikleri ve koşulları dikkate alınmadığı takdirde günümüz bakış açısından yetersiz görülebilir; ancak onu Türk edebiyatında roman türünün kurucusu konumuna getiren, eserlerindeki dil ve söylem çeşitliliğidir. Jale Parla, yazarı romanın kurucusu kabul ederken bu özelliği vurgular: Romanları ise uyguladığı bütün diğer yazma biçimlerini de içeren, özetli, sohbetli, bilgilendirici, öğüt veren, haberdar eden, insan doğası ve toplum kuralları üzerinde fikir yürüten, Doğu-Batı karşılaştırmaları yapan dil ve söylem mozaikleridir. [. . .] bana göre tam da bu yapıtlarının dil ve söylem çeşitliliği yüzünden Türk Edebiyatı'nda romanın kurucusu sayılmalıdır" (Parla, 2000). Jale Parla yukarıda verilen alıntıda Ahmet Mithat romanının temel özelliklerini sıralamıştır. Bu özellikler aynı zamanda Ahmet Mithat'ın yapıtlarının niçin romans olamayacağını da açıklar. Yazar ele aldığı temaları kendisi ve okur arasında günümüzde anlaşıldığı şekilde bir mesafe bırakarak ve okura bu denli rehberlik etmeden işleseydi büyük bir olasılıkla hiç kimse onun roman yazdığından şüphe etmeyecekti. Ancak Ahmet Mithat, kendi deyimiyle "aç kimselere meyve ikram etmemiştir". Bilinçli olarak didaktik bir yaklaşımla okuru roman türüne alıştırmayı hedeflemiştir. Halk hikayesi geleneğinden roman dönemine geçişin yalnızca aydınlar arasında değil dönemin okur-yazar kitlesi arasında da yaşanmasını bu yolla sağlamıştır. Okuru

kurgusal evrene davet ederken sergilediği özdeşleşme çabasının ötesinde, yazarın "saf ve çocuksu" olarak nitelendirilen tutumunun, yapıtların daha geniş bir okur kitlesine ulaşmasında belirleyici bir rol oynamış olabileceği ileri sürülebilir.

Sonuç ve Tartışma

Ahmet Mithat'ın kendisini yazar/anlatıcı olarak konumlandırması, gerekli gördüğü yerlerde anlatıyı keserek düşüncelerini ya da yorumlarını açıklaması romanın en önemli özellikleri arasında yer almaktadır. Roman türü ile ilk kez karşılaşan okurları yönlendirme kaygısı taşıyan Ahmet Mithat'ın bu yaklaşımının nedenleri son derece anlaşılır olmakla birlikte günümüz okuru için anlaşılması güç bir durumdur. Ahmet Mithat'ın, okurların gerekli çıkarımları gerçekleştirmek adına elzem bilgiden mahrum kaldığına dair bir kanaate sahip olduğu düşünülebilir; yazarın geleneksel anlatı özelliklerini eserinin temel bileşenleri olarak kullanmasının da benzer bir motivasyondan kaynaklandığı ileri sürülebilir. Eser bu çerçevede ele alındığında, anlatının çok sesliliğinin, sembollerin ve metaforların roman tekniği olarak kullanılması okurların merak ve ilgisini canlı tutmakta önemli bir yere sahiptir.

Ahmet Mithat'ın *Hasan Mellah* aracılığıyla okur ilgisini ve heyecanını muhafaza etme konusunda kayda değer bir başarı sergilediği öne sürülebilir. Yazınsal türlere ilişkin katı ve geleneksel tutumlardan bağımsız olarak değerlendirildiğinde yapıtın, günümüz okuru için de estetik bir deneyim oluşturabileceği varsayılabilir. Anlatıcının baskın tutumunun ötesinde, *Hasan Mellah*'ın oldukça özenli bir kurguya sahip olduğu ileri sürülebilir. Yapıtta pek çok tema olmasına karşın her birine ayrılan zaman ve yerin oldukça dengeli olduğu dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda yapıtın bir roman olduğunu söylemek yerinde bir saptamadır. Romanın günümüze dek ağırlıklı olarak "romans" olarak algılanması ve tanımlanmasının temelinde Tanzimat dönemindeki okur kitlesinin yapıta karşı tutumu ve tepkisi de Ahmet Mithat açısından belirleyici olmuştur. Kaldı ki roman yayınlandıktan sonra, okurların Hasan ile Cuzella'nın aşklarının sonunu öğrenmekle yetinmeyip romanda daha arka plandaki karakterlerin aşklarının da bir çözüme ulaştırılması konusundaki yoğun istekleri bu çalışmada yer alan gözlem ve saptamaların geçerliliği açısından önemli bir örnektir.

Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar yapıtını roman olarak tanımlamakta son derece önemli iki özellik bulunmaktadır: metnin çok katmanlı olması ve doğrusal ilerlemeyen, geri dönüşlere izin veren zaman kullanımı. Eserde tekil bir olay örgüsünün mevcudiyetinden söz etmek olanaklı görünmemektedir; nitekim yan olayların ve karakterlerin entegrasyonu, okuru çok yönlü bir okuma edimine sevk eden stratejik bir teknik olarak nitelendirilebilir. Ana olay örgüsünde ya da yan öykülerde karakterlere ilişkin bilgi verilirken geçmişe dönülmesi ve olayların ayrıntılı şekilde anlatılması, zamanın esnek kullanımının bir sonucudur. Ahmet Mithat'ın eser çeşitliliği ve kurmaca içinde açıklama, sapma, okura seslenme ya da çerçeveleme gibi tekniklerinin daha ayrıntılı incelenmesine ilişkin çalışmaların sınırlılığı dikkat çekmektedir.

Ahmet Mithat üstlenmiş olduğu öğretmen sıfatıyla uyumlu şekilde eserindeki karakterlerin yaşadığı deneyimleri okuyucunun medeniyet ve gelişim konularındaki bilgisini artırmaya uygun şekilde kurgulamıştır. Eserde Alexandre Dumas'ın *Monte Kristo Kontu* eserinden alınan kurgusal düzlem ile Osmanlı toplumuna özgü unsurlar harmanlanarak yeni bir "okur kitlesi" oluşması hedeflenmiştir. Ahmet Mithat'ın bu yaklaşımı, kendisinin anlatıyı salt eğlence aracı olmaktan çıkararak halkın bilgi ve farkındalık düzeyini artırmak için bir eğitim ortamı olarak değerlendirmesi ile tutarlılık gösterdiği ileri sürülebilir. Bu çalışmada, Ahmet Mithat'ın anlatıcı konumunun eseri pedagojik bir araç olarak görmesi çerçevesinde şekillendiği ortaya konmuştur. Söz konusu anlatıcı, her şeyi bilen yapısıyla, metne dair ayrıntıları tahakkümü altında tutan ve gerektiğinde anlatıyı kesintiye uğratarak didaktik yorumlarda bulunan bir figür olarak betimlenebilir. On dokuzuncu yüzyılda yeni bir edebi tür olarak yükselişe geçen romanda ise böyle bir anlatıcı-anlatı-okur ilişkisinin kabul edilmesi güç görünmektedir. Ahmet Mithat'ın, Batılı bir edebi tür olan romanın bu özelliklerini oldukça iyi bildiği varsayılabilir. Bu çalışmada, *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde*

Esrar eserinin romans mı, roman mı, yoksa bir gelenekselden moderne geçişte bir ara yapıt mı olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Eserin incelenmesinde kurgunun geleneksel anlatılar çerçevesinde oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Ancak, yapısal özellikler açısından değerlendirildiğinde Ahmet Mithat'ın yazar olarak son derece güçlü bir anlatıcı olarak esere dahil olduğu saptanmıştır. Bu durum, Ahmet Mithat'ın roman türünü Batılı geleneksel anlatıların serüven dolu kurguları ile okurun ilgisini çeken bir tür olarak görmemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Paternalist ve didaktik bir anlatıcı konumunda ortaya çıkan Ahmet Mithat, tüm anlatı bileşenlerini bilinçli bir şekilde harmanlayarak ve okuru anlatının içine çekerek gelenekselden moderne uzanan bir geçiş eseri ortaya koymuştur. Osmanlı toplumunun köklü bir dönüşüm sürecinden geçtiği dönemde yazdığı *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar* eserinde Batılı modernite karşısında toplumsal ahlak ve değerlere ilişkin düşüncelerini de aktarmakta son derece başarılı olduğu öne sürülebilir. Sonuç olarak, başlangıçta edebi tür sınıflandırılmasının ön planda olduğu bu çalışmanın ilerleyen aşamalarında Ahmet Mithat'ın eserinin yalnızca geleneksel olan anlatılardan sıyrılıp yeni anlatı teknikleri ile bir roman yazma kaygısı ile sınırlandırılamayacağı saptanmıştır. Bu özelliği ile *Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar*'ın bir taklit, bir uyarlama olmaktan çok Ahmet Mithat için bir özgürlük alanı niteliğindedir. Ahmet Mithat'ın kendisine tanıdığı bu özgürlük alanı, kendine özgü romancılık tekniklerini geliştirmesine olanak tanımış ve böylece yazar romanstan romana olan serüvenini sürdürmüştür.

Tanzimat edebiyatı Batıdan alınan yeni yazınsal türlerin tanınması açısından bir geçiş süreci olarak düşünüldüğünde, Ahmet Mithat'ın *Hasan Mellah* adlı eseri roman türüne yakın bir eser olarak nitelendirilebilir. Bu saptama, anlatıcının konumu ve anlatı teknikleri üzerinde yoğunlaşarak sorgulanmıştır. Daha detaylı bir inceleme, Ahmet Mithat'ın Türk edebiyatında roman türünün kurucusu sayılabileceğini gösterebilir. Geçiş döneminde yazılmış bu eser günümüz okuyucusu tarafından "roman özelliklerinin tümünü taşımayan" bir eser olarak değerlendirilebilir; fakat dönemin genel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda Hasan Mellah'ın romanstan romana geçiş özellikleri belirgin biçimde gözlemlenebilmektedir. Bu durum, eserin melez bir tür olarak yorumlanmasını da olanaklı kılmakta ancak eserde romana özgü tekniklerin başarılı bir şekilde değerlendirilebilmesini gölgelemeyecektir.

References

Akyüz, K. (2001). *Türk edebiyatının ana çizgileri*. İnkilâp Yayınevi.

Çıkla, S. (2015). Ahmet Mithat Efendi'nin roman yazma yöntemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları, 37*, 73-96.

Dayanç, M. (2014). Bir yenileşme aydını olarak Ahmet Mithat Efendi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, *47*(47), 81-92.

Esen, N. (2014). Ahmet Mithat'ın okuyucusu. *Journal of Turkish Language and Literature*, *47*(47), 97-104.

Kudret, C. (1962). *Ahmet Mithat*. Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları.

Küçüksayacıgil, A., & Küçükşen, K. (2021). Tanzimattan günümüze Türk edebiyatında toplumsal cinsiyet yansımaları ve kadının konumu. *Edebî Eleştiri Dergisi*, *5*(2), 371-386.

Mithat, A. (1995). *Denizci Hasan (Hasan Mellah).* Kültür Bakanlığı 1000 Temel Eser.

Moran, B. (1997). *Türk Edebiyatına Eleştirel Bakış I*. İletişim Yayınları.

Parla, J. (2000). *Don Kişot'tan Günümüze Roman.* İletişim Yayınları.

Tanpınar, A. H. (2001). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi.* Çağlayan Kitabevi.

Uçak, S. (2018). Masal ve romans bağlamında Şeyh Galib'in 'Hüsn'ü Aşk' anlatısı. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 1*(1), 269-283.

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

I declare that this article is an original work and was prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal.

All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. I declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The author single-handedly designed, conducted, and analyzed the study and prepared the report for this article. I have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

I declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author.

Copyright and Permissions

I confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

I confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederim. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin raporlama aşamasını tek başına yürütmüştür. Makalenin son hâlini okuyup onayladım ve yayımlanmasını kabul ettim.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri tarafımdan dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk bana aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederim.

Yazar Onayı

Makalenin son hâlini okudum, onayladım ve yayımlanmasını kabul ettiğimi beyan ederim.